

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA

LINAS LIUBECKAS

Finansų teisės studijų programa, dieninis skyrius

LIETUVOS VALSTYBĖS SKOLOS PRIEŽIŪROS MECHANIZMAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas lekt. V. Novikevičius

Konsultantas doc. dr. Algirdas Miškinis

Vilnius, 2007

TURINYS

Įvadas	3
1. Valstybės skolos samprata (jos teisinė analizė)	5
1.1. Sąvokų „kontrolė“, „valdymas“ ir „priežiūra“ santykis	5
1.2. Valstybinio kredito sąvoka ir rūšys	8
1.3. Valstybės skolos sąvoka ir tikslai	13
1.4. Valstybės skolos valdymo teorijos	18
2. Valstybės skolos priežiūros teisinio reguliavimo ypatumai Lietuvoje	25
2.1. Valstybės skolinimasis	25
2.2. Savivaldybių skolinimasis	37
2.3. Valstybės skolos apskaičiavimas ir grąžinimas	39
2.4. Kredito reitingai	44
2.5. Lietuvos Respublikos valstybės skolos lygis ir struktūra	46
3. Europos Sąjungos valstybių valstybės skolos reguliavimo ypatumai	52
3.1. Švedija	52
3.2. Jungtinė Karalystė	55
Išvados ir pasiūlymai	58
Naudota literatūra	60
Santrauka	64
Summary	65
Priedai	66

IVADAS

Kiekviena valstybė turi tam tikrą funkcijų, kurias privalo vykdyti. Norint jas tinkamai įvykdyti, reikia lėšų. Pagrindinis valstybės pajamų šaltinis yra mokesčiai, surenkami iš fizinių ir juridinių asmenų. Tačiau būna ir taip: mokesčiais surinktų lėšų nepakanka, kad valstybė deramai įvykdytų savo funkcijas. Tada valstybė privalo skolintis iš šalies ar užsienio kreditorių. Valstybės skolą galima būtų priskirti antram pagal svarbą pajamų šaltiniui, o sudėtingomis valstybės sąlygomis (pavyzdžiui karas ar pan.) ji gali tapti ir svarbiausiu šaltiniu, nes sumažėja lėšų, surenkamų iš mokesčių. Todėl labai svarbu žinoti, kada, iš ko ir kiek skolintis, kad valstybės skola nevirstų našta ateities kartoms, kad valstybė sugebėtų ją laiku gražinti.

Tema aktuali, nėra plačiai nagrinėta mokslo literatūroje. Europos Sąjungos mastu skolai taip pat skiriamas didelis dėmesys. Valstybės skolos dydis yra apibrėžtas Europos Bendrijos steigimo sutartyje, 121 straipsnyje, kur nurodyti konvergencijos kriterijai, kuriais remiantis valstybėms leidžiama arba neleidžiama įsivesti eurą. Kadangi Lietuva siekia įsivesti šią valiutą, svarbu, kad skola būtų tinkama valdoma ir atitiktų reikalavimus (ne daugiau kaip 60% BVP arba turi sparčiai mažėti). Reikia pažymėti, kad pastaraisiais metais pasaulyje valstybių skolos didėja. Per didelė skola gali padaryti nemažą žalą ir ekonomikai. Todėl tinkama skolos priežiūra bei valdymas svarbus ir valstybės ekonominiam gyvenimui.

Darbo objektas yra santykiai, kurie klostosi prižiūrint (valdant) valstybės skolą.

Darbo dalykas – teisės aktai, reglamentuojantys valstybės skolos priežiūrą ir valdymą.

Darbo tikslai ir uždaviniai. Pagrindinis tikslas būtų išsiaiškinti, ar LR valstybės skola yra prižiūrima tinkamai ir ką būtų galima čia patobulinti. Norint pasiekti šį tikslą buvo išskirti tokie uždaviniai:

- 1) apibrėžti ir išnagrinėti valstybės skolos sampratą;
- 2) ištirti Lietuvos Respublikos teisės aktus, reglamentuojančius valstybės skolą;
- 3) išnagrinėti užsienio valstybių patirtį valdant valstybės skolą ir palyginti su tvarka esančia Lietuvoje;
- 4) išanalizuoti dabartinę Lietuvos valstybės skolos būklę.

Darbo metodai. Norint tinkamai išspręsti išsikeltus uždavinius ir pasiekti užsibrėžtą tikslą, būtina naudotis tam tikrais metodais. Metodai – tai instrumentai, padedantys pažinti tiesą. Tinkamai jai naudojantis gaunamos patikimos bei tikslios žinios.

Šiame darbe taikyti ir teoriniai, ir empiriniai metodai. Tai būtų:

- 1) lyginimo metodas – juo naudotasi 2.3 dalyje, kalbant apie valstybės skolos valdymo teoriją;

- 2) sisteminės analizės metodas – juo naudotasi 3 skyriuje analizuojant Lietuvos Respublikos teisės aktus;
- 3) kontent – analizės metodas – juo naudotasi 2.1 dalyje;
- 4) dokumentų analizės metodas – juo naudotasi 3 skyriuje;
- 5) statistinių duomenų analizės metodas – juo naudotasi 3.5 dalyje, analizuojant skolos statistiką.

Rašant darbą nagrinėti lietuvių autorių V. Meidūno, P. Puzinausko, O. Buckūnienės ir kiti darbai, rusų G.A. Tosuniano, A.J. Vikulino, dr. A.M. Nikitino, dr. N. I. Chimičiovos ir kitų autorių darbai bei anglų autoriaus Edwardo Elgaro darbai, Pasaulio banko informacija bei kiti šaltiniai. Minėtini ir Lietuvos Respublikos įstatymai, Vyriausybės teisės aktai, Lietuvos banko nutarimai, moksliniai straipsniai, Lietuvos institucijų bei užsienio valstybių pateikiami statistiniai duomenys.

Darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis, išvados, literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis bei priedai.

Pirmame skyriuje, kurį sudaro 4 poskyriai, nagrinėjamos valstybinio kredito, valstybės skolos sampratos, skolos valdymo teorija. Be to, susiejamos „priežiūros“, „kontrolės“ bei „valdymo“ sąvokos.

Antrame skyriuje, kurį sudaro 5 poskyriai, nagrinėjami valstybės ir savivaldybių skolinimosi ypatumai. Analizuojami teisės aktai. Skyriaus gale kalbama apie kredito reitingus ir Lietuvos Respublikos valstybės skolos statistiką.

Trečias skyrius, kurį sudaro 2 poskyriai, skirtas Europos Sąjungos valstybių valstybės skolos reguliavimo ypatumams analizuoti. Nagrinėjamos Švedijos ir Jungtinės Karalystės skolos valdymo modeliai.

1. VALSTYBĖS SKOLOS SAMPRATA (JOS TEISINĖ ANALIZĖ).

1.1. SĄVOKŲ „PRIEŽIŪRA“, „KONTROLĖ“ IR „VALDYMAS“ SANTYKIS

Kadangi darbo tema yra Lietuvos valstybės skolos priežiūros mechanizmas, reikia išsiaiškinti, ką reiškia žodis „priežiūra“. Šią sąvoką susiesime su sąvokomis „kontrolė“ ir „valdymas“. Pabandydysime surasti ir paanalizuoti šias sąvokas Lietuvos Respublikos teisės aktuose (remdamiesi kontent – analizės metodu). Analizuosime šiuos teisės aktus: „Lietuvos Respublikos Seimo statutą“, „Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymą“, „Lietuvos Respublikos Vyriausybės darbo reglamentą“, „Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos nuostatus“, „Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatymą“, „Valstybės kontrolės išvadą dėl Lietuvos Respublikos 2005 m. valstybės skolos ataskaitos“, „2005 m. Vyriausybės ataskaitą“, „Vyriausybės programą“, „Lietuvos banko 2005m. metų ataskaitą“. Rezultatai būtų tokie: sąvoka „priežiūra“ paminėta tik „Valstybės skolos įstatymo“ 8 str. 5 d., kur kalbama apie garantijų institucijų priežiūrą. Kituose aktuose sąvoka „priežiūra“ nepaminėta. Tai pasakytina ir apie sąvokas „kontrolė“ bei „valdymas“. Šios sąvokos analizuojamos tik tiek, kiek jos buvo susijusios su valstybės skola. Galime daryti išvadą, kad valstybės skolos priežiūros institutas Lietuvos Respublikos teisės aktuose neišskiriamas.

Pabandydysime šių sąvokų reikšmes išsiaiškinti remdamiesi žodynais bei pažiūrėsime kaip šias sąvokas supranta mokslininkai. „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“ aiškinama: „Priežiūra – 1. saugojimas, stebėjimas, kontrolė. *Techninė, teisminė, administracinė priežiūra*. 2. prižiūrėjimas, globojimas, rūpinimasis.“¹

Priežiūra tapatinama su kontrole. Tame pačiame žodyne pateikiama tokia kontrolės sąvoka: „Kontrolė – 1. tikrinimas 2. asmenys, kurie tikrina.“²

R. Mockevičiaus „Lietuvos Respublikos įstatymuose vartojamų sąvokų žodyne“ pateikiama tokia kontrolės sąvoka: „Kontrolė – visokios iš įstatymų ar sandorių atsirandančios teisės, kurios suteikia juridiniam ar fiziniam asmeniui galimybę daryti lemiamą įtaką ūkio subjekto veiklai, įskaitant: 1) nuosavybės teisę į visą ar dalį ūkio subjekto turto arba teisę naudoti visą ar dalį ūkio subjekto turto; 2) kitas teises, kurios leidžia daryti lemiamą įtaką ūkio subjekto valdymo organų sprendimams ar personalo sudėčiai.“³

„Tarptautinių žodžių žodyne“ kontrolė apibrėžiama taip:

¹ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. - Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.P. 603.

² Ten pat, P.325.

³ R. Mockevičius. Lietuvos Respublikos įstatymuose vartojamų sąvokų žodynas. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2000.P.450.

„Kontrolė – 1. ko nors tikrinimas, priežiūra; 2. įstaiga, ar asmenų grupė, tikrinantys kitų, įstaigų ar asmenų veiklą, atsakomybę.“⁴

„Turto valdymas – teisė įstatymų nustatyta tvarka daryti turtui fizinį bei ūkinį poveikį.“⁵

Ši sąvoka labiau tinka turtui, bet iš jos galima spręsti, kad tam tikrų reiškinių valdymas – tai teisė daryti tiems reiškiniams poveikį.

Tarp „kontrolės“ ir „priežiūros“ sąvokų galima išvelgti dvejopus santykius. Kalbant apie tam tikrų reiškinių tikrinimą, stebėjimą, šias dvi sąvokas galima tapatinti ir tokią „priežiūros“ reikšmę aiškinti kaip tolygią kontrolei, jei bus imama siauresnė „kontrolės“ reikšmė. Jei kontrolę suprasime plačiau, t.y. kaip galimybę daryti lemiamą įtaką tam tikram reiškiniui, tai kontroliuojant būtina ir priežiūra kaip kontrolės metodas (metodas – tai kontrolės įgyvendinimo būdų ir priemonių sistema), t.y. priežiūra padeda kontroliuojant daryti įtaką. O įtaka – tai tam tikras poveikis reiškiniui, t.y. jo valdymas. Taigi valdymas gali būti suprantamas kaip savotiška priežiūros forma. Vadinasi priežiūra čia atitinka valdymą.

Paaiškėjo, kad visas sąvokas vienija „kontrolės“ sąvoka, todėl trumpai aptarsime, kas yra kontrolė, o tiksliau – finansų kontrolė.

„Kontrolė – neatsiejama reguliavimo sistemos dalis, atgalinis ryšys, kurio dėka subjektas, valdantis tą sistemą, gauna būtiną informaciją apie sistemos funkcionavimą, jos būklę ir tai jam leidžia teisingai įvertinti, kas padaryta, kiek nukrypta nuo tikslų, kokia tuo nukrypimu sukelta žala.“⁶ Išanalizavus kontrolės metu gautą informaciją galima pastebėti naujų sistemos galimybių, nepanaudotų resursų bei operatyviai reaguojant panaudoti tinkamas korekcines priemones, mažinančias arba naikinančias padarytą žalą.

Ilgą laiką finansų kontrolė buvo suprantama kaip finansinių dokumentų tikrinimas, finansinių įstatymų laikymosi priežiūra bei pažeidimų atskleidimas. Tačiau dabar toks supratimas per siauras. Pagrindine funkcija tapo finansų, o per juos ir ekonominių procesų, turinčių specialių tikslų ir specialių įgyvendinimo priemonių, valdymas. Tokia finansų kontrolės samprata jau seniai pripažinta visame pasaulyje. Limos deklaracijos preambulėje rašoma, kad kontrolė yra būtinas visuomeninių finansų valdymo elementas ir valdymo subjektų atsakomybės visuomenei įrankis. Finansų kontrolės tikslas – kuo anksčiau išaiškinti nukrypimus nuo priimtų standartų ir teisėtumo, ekonomiškumo bei efektyvumo principų, panaudoti korekcines priemones, o ypatingais atvejais – patraukti kaltus asmenis atsakomybėn bei reikalauti kompensacijų už padarytą žalą, imtis visų įmanomų priemonių, kad būtų užkirstas kelias tokiems nukrypimams ateityje. Dar smulkiau apibrėžiant finansų kontrolę, tai būtų viena iš finansinių

⁴ Tarptautinių žodžių žodynas. Trečias leidimas. - Vilnius: Alma litera, 2004.P.399.

⁵ Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto, valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 87-3397.

⁶ В.М. Родионова, В.И. Шлейников. Финансовый контроль. - Москва: ИД ФБК – ПРЕСС, 2002.Р.14.

santykių valdymo sistemos funkcijų, kuria siekiama stebėti šių santykių funkcionavimo teisėtumą konkrečiame valdomame objekte siekiant nustatyti priimtų sprendimų pagrindimą bei efektyvumą ir jų įgyvendinimą. Taip pat siekiama nustatyti nukrypimus, apie juos informuoti institucijas, galinčias pataisyti susidariusią padėtį. Būtent tokia informacija, kuri turi būti patikima, leidžia efektyviai valdyti valstybės finansinius išteklius.

Trumpai aptarsime kontrolės ir valdymo sąsajas. E.J. Gračiova pateikia socialinio valdymo funkcijų sąrašą: planavimas, reguliavimas, vadovavimas, organizavimas, koordinavimas ir kontrolė. Atsižvelgiant į tai galima konstatuoti, kad valdymas apima ir kontrolę, ir priežiūrą. Taigi pasirinkta šio darbo kryptis (priežiūrą nagrinėti kaip valdymą) yra teisinga.

E.J. Gračiovos nuomonei pritaria autoriai C. V. Stepašinas, N.S. Stoliarovas, S.O. Šochinas ir V.A. Žukovas savo veikale „Valstybinė finansinė kontrolė“. Jie kontrolę supranta kaip dvilypį reiškinį: viena vertus, kaip reiškinį, sąveikaujantį su kitais reiškiniais, o kitą vertus, kaip visumą elementų, sietinų tam tikrais tikslais. Anot paminėtų autorių, kontrolė neatsiejama valdymo dalis, turinti savo vietą ir pasireiškianti valdžios hierarchija, darbų padalinimu bei nustatant valstybinio valdymo tikslus ir funkcijas. Autoriai teigia, kad valdymas yra tarsi ciklas ir čia kontrolės funkcijos tokios: ji planuoja, siūlo tikslus ir priemones jiems pasiekti, motyvuoja žmones siekti tų tikslų. Siekdama tikslų kontrolė tarsi pradeda naują – korekcinę priemonių siekiant tų pačių arba jau naujų tikslų – taikymo ciklą. Visa tai padeda į kontrolę ir į priežiūrą pažvelgti kiek kitaip. Dauguma žmonių, klaustų, kas yra kontrolė, atsako, kad tai pažeidimų ieškojimas ir pažeidėjų baudimas. Viena vertus jie tiesūs, nes tai yra viena iš kontrolės funkcijų. Bet, kaip matome, kontrolė turi daug kitokių funkcijų, padedančių efektyviai valdyti tam tikrus reiškinius, t.y. mažinant pažeidimų galimybę.

Norint galutinai susieti „kontrolės“, „priežiūros“ ir „valdymo“ sąvokas reikia įsivaizduoti tokį procesą: aukščiausios valstybės institucijos (Seimas, Vyriausybė) leidžia teisės aktus, reglamentuojančius valstybės skolos valdymą ir priežiūrą. Tos pačios institucijos įgalioja kitas joms pavaldžias institucijas atlikti kontrolės ir priežiūros funkcijas. Jas galima būtų taip apibrėžti:

1. Stebėjimas, kaip laikomasi teisės aktų valdant skolą. Čia egzistuoja siaurai suvokiama „priežiūros“ sąvoka, tolygi „kontrolei“. Stebint gaunama informacija apie pažeidimus, įstatymų spragas ir pan. Akivaizdus atgalinis ryšys, t.y. gauta informacija pateikiama institucijoms, galinčioms „ištaisyti esančias spragas“.
2. Aukščiausios valstybės institucijoms pavedama „taisyti esančias spragas“. Taisyimas – tai lemiamos įtakos darymas tam tikram procesui, t.y. valdymas (valdymas yra poveikio darymas). Taigi valstybė prižiūri, kaip laikomasi teisės normų, jas taiso remdamasi

kontroliuojant gauta informacija, taigi valdo tam tikrą procesą. Visą šį procesą būtų galima pavadinti parlamentine kontrole. Čia priežiūra yra kontrolės metodas, padedantis daryti įtaką, o tai tolygu valdymui. Tai platesnė priežiūros prasmė.

Šiame darbe priežiūrą nagrinėsime kaip valdymą, todėl daugiausia dėmesio bus skiriama teisės aktu, reglamentuojančių valstybės skolą, analizei, neužmirštant ir siauresnės priežiūros reikšmės, tolygios kontrolei.

1.2. VALSTYBINIO KREDITO SAMPRATA

Valstybės prigimtis – vykdyti tam tikras funkcijas. Norint jas tinkamai vykdyti reikalingos lėšos. Tačiau visada esama prieštaravimų tarp finansinių išteklių poreikio ir galimybių jais naudotis, nes ne visada lėšų užtenka. Efektyvus būdas šiems prieštaravimams išspręsti yra valstybinis kreditas.

Pirmiausia reikia išsiaiškinti, ką reiškia žodis „kreditas“. N.I. Chimičiova pateikia tokią kredito sampratą: „Kreditas – tai pinigų ar prekių pateikimas į skolą nustatytam laikotarpiui, su sąlyga, kad jis bus atlygintas ir grąžintas”⁷. Už kreditą atlyginama procentais (palūkanomis). Kreditas, kaip ekonominė kategorija, yra vienas svarbiausių elementų finansinių santykių sistemoje. Finansai – tai tam tikrų piniginių fondų sistema, o kreditas – instrumentas, padedantis tuos fondus formuoti, kai to neįmanoma padaryti savomis lėšomis. Fondai gali būti ir privatūs, ir valstybiniai. Kreditai gali būti:

- 1) valstybinis kreditas;
- 2) banko kreditas.

Mus domina valstybinis kreditas, bet trumpai ir apibendrintai paminėsiu pagrindinius šių dviejų sąvokų skirtumus.

	Valstybinis kreditas	Banko kreditas
1. Poreikis	Atsiranda tada, kai reikia padengti biudžeto deficitą.	Poreikis atsiranda tada, kai nustatomo kainų kitimų netolygumai gamybos ir mainų procese.
2. Kam suteikiamas	Gauna tik valstybės valdymo organai. Būtinasis subjektas – valstybė.	Gali gauti ir fiziniai, ir juridiniai asmenys. Taip pat dalyvauja bankas.
3. Tikslas	Kompensuoti valstybės	Dažniausiai naudojamas

⁷ Н.И. Химичева .Финансовое право (второе издание). - Москва: Юрист, 2001.Р.444.

	biudžeto deficitą.	konkrečiam tikslui, pvz.: žaliavom, prekėm, paslaugom pirkti.
4. Dalyvių (kreditorių ir skolininkų) interesai.	Dalyvių interesai skiriasi. Kartais tai gali būti politiniai, ekologiniai, korporaciniai ir skirtingi santykiai, kurie galutiniam rezultate įgauna ekonominę išraišką.	Abi šalys sieja tie patys ekonominiai interesai
5. Išimtiniai atvejai	Valstybinis kreditas visada yra priemonė sumažinti pinigų kiekiui apyvartoje.	Banko kreditas kai kuriais atvejais gali būti priežastimi pertekliniam pinigų kiekiui susidaryti šalies ūkio komplekse.
6. Reguliavimas	Reguliuoja finansų teisės normos.	Reguliuoja civilinės teisės normos.
7. Šalių teisės	Nors valstybė ir skolininkė, ji viršesnė už kreditorių.	Bankas (kreditorius) viršesnis už skolininką.
8. Prievolių įvykdymo užtikrinimas	Iš valstybės nereikalaujama jokių prievolių įvykdymo užtikrinimo.	Iš skolininko bankas reikalauja prievolių užtikrinimo.
9. Metodai	Naudojamas imperatyvus metodas.	Naudojamas dispozityvus metodas.

“Valstybinis kreditas – tai visuma ekonominių santykių, atsirandančių valstybinių finansinių resursų, kurie naudojami biudžeto išlaidoms ir valstybės programoms finansuoti, formavimo procese.”⁸

Labai įdomiai valstybinį kreditą apibūdino K. Marksas. Jo nuomone, tai iš anksto paimti mokesčiai.

Lietuvių autoriai pateikia tokią valstybinio kredito sampratą: “Valstybinis kreditas – tai tokie finansiniai – ekonominiai santykiai, kai valstybė skolinasi kitų subjektų lėšas siekdama padengti nuosavų lėšų trūkumą ir reguliuoti nacionalinės valiutos apyvartą”⁹.

⁸ Л.И. Сергеева. Финансы и кредит субъектов Российской Федерации. - Калининград: Балтийский институт экономик и финансов, 1999. P. 294.

⁹ O. Buckūnienė, V. Meidūnas, P. Puzinauskas. Lietuvos finansų sistema. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.P.110.

Valstybinis kreditas yra savarankiškas finansų teisės institutas ir jį galima nagrinėti ekonominiu ir teisiniu požiūriu. Kreditas, kaip ekonominė kategorija, yra bazinė sąvoka žiūrint į kreditą teisiniu aspektu bei atstovauja piniginių santykių sistemai, kai valstybė laikinai naudoti sukaupia tuo metu laisvas fizinių bei juridinių asmenų lėšas. Trumpai aptarsime priežastis, dėl kurių fiziniai asmenys turi laisvų piniginių resursų: tai tolygus darbo užmokesčio gavimas, honorarai, vertybinių popierių dividendai, socialinės išmokos, nuostolių (žalos) kompensavimas. Be to tai gali būti prekių trūkumas, kai nesubalansuota ekonomika, – tai irgi gali lemti gyventojų grynųjų pinigų kaupimą; taupymas brangiems ilgo naudojimo daiktams įsigyti. Juridiniai asmenys, be išvardintų būdų, pinigus kaupia sezoninės gamybos, gamybinio ciklo metu, netolygaus kapitalo judėjimo (investicijų) metu. Rezerviniai bei draudiminiai fondai – taip pat laisvų piniginių resursų šaltinis.

Paprastai sąvoka „kreditas“ suprantama kaip kreditoriaus pinigų perdavimas skolininkui. Šis naudoja juos savo reikalams, tačiau įsipareigoja grąžinti. Ekonominiu požiūriu tai yra laisvų fizinių ir juridinių asmenų lėšų akumuliacija ir kaip skolinto kapitalo naudojimas, esant sąlygai, kad pinigai bus grąžinti ir už jų naudojimą bus atlyginta. Skolintas kapitalas lengvatinėmis sąlygomis paskirstomas įvairiems subjektams, kurie turi didelę socialinę ir ekonominę reikšmę bei naudą valstybei ir jos piliečiams. Taigi kreditas ekonominiu požiūriu yra skolinto kapitalo judėjimo forma ir apima bendrojo vidaus produkto perskirstymą. Pinigų savininkas skolininkui perduoda ne patį kapitalą, o teisę juo laikinai naudotis. Todėl grąžintinumo principas yra vienas iš pagrindinių kreditinių santykių principų.

Teisiniu požiūriu „valstybinis kreditas – tai teisės normomis bei savanoriškumo, terminuotumo, atlygintinumo, grąžintinumo principais sureguliuoti santykiai, kuriais valstybė akumuliuoja laikinai laisvus fizinių ir juridinių asmenų piniginius resursus bei siekia padengti biudžeto deficitą ir reguliuoti pinigų cirkuliaciją.“¹⁰

Kaip jau buvo minėta, valstybinis kreditas – tai papildomi finansiniai resursai, kurie reikalingi visuomenės poreikiams tenkinti ir valstybės funkcijoms vykdyti. Kreditas sietinas ir su bendrojo visuomenės produkto vertės perskirstymu. Taip pat tai būdas kompensuoti biudžeto deficitą. L.I. Sergejeva teigia, kad toks deficito kompensavimo būdas yra efektyvesnis nei pinigų emisija. Tokiai nuomonei pritartų ir autorius, nes pinigų emisija gali sukelti infliaciją ir pinigų nuvertėjimą. Šie procesai neigiamai veiktų ekonomiką ir jos augimą. Valstybinis kreditas apsaugo visuomenę bei ūkio subjektus nuo didesnių mokestinių prievolių, kuriomis būtų siekiama kompensuoti biudžeto deficitą. Laikantis įstatymų, kreditas reguliuoja būtina pinigų kiekį apyvartoje, stiprina valstybės valiutą.

¹⁰ Н.И. Химичева. Финансовое право (второе издание). - Москва: Юрист, 2001.Р.446.

Anot, L.I Sergejevos, valstybinis kreditas apima ne tik lėšų pritraukimą valstybės funkcijoms vykdyti, bet kreditų bei paskolų skyrimą iš valstybinių piniginių resursų. Tokie kreditai taip pat privalo būti gražinti. Tai gali būti biudžetinė paskola, prekinis kreditas, investicinis kreditas ir pan.

Amerikiečių ekonomistai K. R. Makkonell ir L.S. Briu išskiria 3 pagrindines priežastis, dėl kurių įvairios šalys ilgą laiką naudoja valstybinį kreditą:

- 1) išlaidos karo metu;
- 2) cikliški ekonomikos svyravimai;
- 3) tam tikru metu mažinami mokesčiai.

Tokius uždavinius, anot lietuvių autorių, išsprendžia valstybinis kreditas:

- 1) "kompensuojamas valstybės nuosavų pajamų trūkumas;
- 2) finansuojamos valstybės investicijos;
- 3) papildomos įmonių apyvartinės lėšos;
- 4) padengiamos išlaidos, susijusios su valstybės skolos aptarnavimu (paskolų gražinimas, palūkanų sumokėjimas)."¹¹

Valstybės kreditinius santykius sudaro du vienas su kitu susiję procesai:

- 1) santykiai, susiję su kredito paėmimu;
- 2) santykiai, susiję su paimto kredito gražinimu bei palūkanų už jį mokėjimu.

Kalbant apie valstybinio kredito santykius, reikia paminėti dar kelis esminius aspektus. Valstybė šiuose santykiuose dažniausiai yra skolininkė (bet gali būti ir kreditore), o kreditoriai – ir fiziniai, ir juridiniai asmenys; pati valstybė nustato skolinimosi sąlygas, terminus ir kitas esmines sąlygas; valstybei skolinti gali įvairūs subjektai (pvz., ir užsienio, ir vidaus; ir fiziniai asmenys, ir juridiniai); valstybės imamos paskolos nėra užtikrinamos turtu, t.y. Lietuvos Respublikos turtas negali būti įkeistas, ir jai dengti negali būti naudojamos užsienio valiutos atsargos; paskolos dažniausiai imamos pinigais.

Valstybė skolinasi tik laikydamasi tam tikrų principų. Štai tokius principus išskiria lietuvių autoriai:

1. Valstybės skolos limitavimo (ribojimo) principas. Valstybė turi teisę skolintis lėšas neviršydamą metinių skolinimosi limitų. Tokį limitavimą kiekvienais metais tvirtina Seimas, priimdamas atitinkamų metų Valstybės biudžeto įstatymą.
2. Savanoriškumo principas. Ir vidaus, ir užsienio kreditoriai turi teisę pasirinkti kreditavimo terminus ir formas bei dydį.

¹¹ O. Buckūnienė, V. Meidūnas, P. Puzinauskas. Lietuvos finansų sistema. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.P.110.

3. Atlygintinumo principas. Valstybė už gautas paskolas įsipareigoja mokėti atlyginimą pinigais arba materialinėmis vertybėmis.
4. Gražintinumo principas. Pasibaigus kreditavimo terminui ar pareikalavus kreditoriui suteikta paskola ar jos dalis turi būti gražinta ir sumokėtos palūkanos.
5. Terminuotumo principas. Valstybė skolinasi konkrečiam nustatytam terminui.
6. Paskolų ėmimo ir naudojimo prioritetinių krypčių nustatymas. Valstybė skolinasi lėšas pagal patvirtintas prioritetines skolinimosi kryptis. Jų yra trys:
 - valstybės rezervui sudaryti;
 - valstybės investicijoms finansuoti;
 - smulkiam ir vidutiniam verslui skatinti.”¹²

Dabar galime apibūdinti prie kredito rūšis. Kreditoriai pagal santykius su Lietuva gali būti vidaus ir užsienio. Štai taip jie apibrėžiami „Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatyme“: „Vidaus kreditoriai – finansų įstaigos ir kiti asmenys, turintys ekonominių interesų Lietuvoje, besiverčiantys ūkine ar kuria kita įstatymų nedraudžiama ekonomine veikla ir nuolat arba laikinai, bet ilgiau kaip vienus metus, veikiančys ar gyvenantys Lietuvoje, įsigiję Vyriausybės vertybinių popierių, suteikę paskolas valstybei pagal paskolų sutartis arba kitus įsipareigojamuosius skolos dokumentus.”¹³

„Užsienio kreditoriai – užsienio valstybės, tarptautinės finansinės organizacijos, užsienio bankai ir kiti asmenys, turintys ekonominių interesų Lietuvoje, tačiau nuolat veikiančys ar gyvenantys užsienio valstybėse arba veikiančys ar gyvenantys Lietuvoje trumpiau kaip vienus metus, įsigiję Vyriausybės vertybinių popierių, suteikę paskolas valstybei pagal paskolų sutartis arba kitus įsipareigojamuosius skolos dokumentus.”¹⁴

Lietuvių autoriai mini tokias valstybinio kredito formas:

- 1) „valstybės skolinimasis;
- 2) valstybės paskolų teikimas iš biudžeto lėšų arba kitų valstybinių kreditinių fondų;
- 3) valstybės garantija”.¹⁵

Apibendrinant galima pasakyti, kad kreditas padeda sukaupti lėšų kompensuoti biudžeto deficitą bei padidinti valstybės galimybę atlikti jai skirtas funkcijas. Valstybinis kreditas – tai teisės normomis bei valstybės skolos limitavimo (ribojimo), savanoriškumo, terminuotumo, atlygintinumo, gražintinumo principais sureguliuoti santykiai, kuriais valstybė tapusi kreditore, skolinasi laikinai laisvus užsienio ar vidaus fizinių ir juridinių asmenų piniginius resursus,

¹² V. Meidūnas, P. Puzinauskas. Finansai. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.P. 124.

¹³ Valstybės skolos įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2005, Nr. 2005, Nr. 83-3041.

¹⁴ Ten pat.

¹⁵ K. Levišauskaitė, G. Rūškys. Valstybės finansai. - Kaunas: Vytauto didžiojo universiteto leidykla, 2003.P.138.

kuriais siekia kompensuoti biudžeto deficitą ir reguliuoti pinigų cirkuliaciją. Paimtas kreditas tampa valstybės skola. Apie tai bus kalbama tolesniame skyriuje.

1.3. VALSTYBĖS SKOLOS SĄVOKA IR TIKSLAI

Valstybinis kreditas labai glaudžiai susijęs su sąvoka „valstybės skola“. Valstybės skola yra valstybinių kreditinių operacijų rezultatas. Valstybinį kreditą ir valstybės skolą sieja tiesioginis ryšys, t.y. be valstybinio kredito nebūtų ir valstybės skolos, kuri atsiranda valstybei paėmus kreditą. Nuo to neatsietini įsipareigojimai grąžinti bei atlyginti kreditoriui už naudojimąsi kreditu. Šiame poskyryje nagrinėsime tik valstybės skolos sąvoką ir rūšis. Jos įstatyminį reglamentavimą rasime tolesniuose darbo skyriuose. Pirmiausia išsiaiškinsime, kas yra valstybės skola, kaip ją supranta įvairūs autoriai.

Štai koks valstybės skolos apibrėžimas pateikiamas Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatyme: “Valstybės skola – valdžios sektoriui priskirtų subjektų, turinčių teisę skolintis, prisiimtų, bet dar neįvykdytų įsipareigojimų grąžinti kreditoriams lėšas, pasiskolintas išplatinus Vyriausybės vertybinius popierius, pasirašius paskolų sutartis, lizingo (finansinės nuomos) sutartis ir kitus įsipareigojamuosius skolos dokumentus, konsoliduota suma.”¹⁶

“Valdžios sektorius – sektorius, kuris apima centrinės valdžios (Vyriausybė ir kiti šiam sektoriui priskirti subjektai), vietos valdžios (savivaldybės ir kiti šiam sektoriui priskirti subjektai) ir valstybės socialinės apsaugos fondų (Valstybinio socialinio draudimo fondas, Privalomojo sveikatos draudimo fondas ir kiti šiam sektoriui priskirti subjektai) sektorius. Subjektų priskyrimą ir jų klasifikavimą pagal sektorius nustato Vyriausybė arba jos įgaliota institucija.”¹⁷

Rusijos federacijos biudžeto kodekse pateikiamas toks valstybės skolos apibrėžimas:

“Valstybės skola – Rusijos federacijos, kaip skolininkės įsipareigojimai fiziniams ir juridiniams asmenis, užsienio valstybėms, tarptautinėms organizacijoms ir kitiems tarptautinės teisės subjektams, įskaitant įsipareigojimus pagal valstybės garantijas, suteiktas Rusijos federacijos.”¹⁸

L.I. Sergejeva savo knygoje valstybės skolą apibūdina taip: “Valstybės skola – tai suma išleistų ir negrąžintų valstybės mokestinių įsipareigojimų, įskaitant ir palūkanas, kurios turi būti sumokėtos pagal tą patį įsipareigojimą.”¹⁹

¹⁶ Valstybės skolos įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2005, Nr. 2005, Nr. 83-3041.

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ А.М. Никитина. Вюджетное право (второе издание). - Москва: Закон и право, 2001.Р.188.

¹⁹ Л.И. Сергеева. Фииаисы и кредит сувъектов Российской Федерации. - Калининград: Балтийский институт економнкн и финансов, 1999. Р.304.

Kaip matome, pagrindinis skirtumas tarp šių sąvokų yra tas, kad L.I. Sergejeva į valstybės skolą įtraukia ir palūkanas. Tai vertintina dvejopai. Jau sakytą, kad valstybės skola ir valstybinis kreditas labai glaudžiai susiję. Valstybės skola atsiranda tada, kai valstybė pasiskolina iš vidaus ar užsienio kreditorių tam tikrą sumą pinigų, t.y. paima kreditą. Ankstesniame skyriuje apibūdinant valstybės kreditą buvo išdėstyti pagrindiniai skolinimosi principai. Tarp jų yra ir atlygintinumo principas, kurio laikydamasi valstybė įsipareigoja už gautas paskolas mokėti atlyginimą, todėl palūkanas autorius vertina kaip atlyginimą už gautas paskolas. Tačiau reikia panagrinėti atvejį, kai valstybė ima dar vieną paskolą norėdama atiduoti ankstesnę skolą arba sumokėti palūkanas. Tada pirmos skolos palūkanas galima būtų įtraukti į antros skolos sumą, bet antros skolos palūkanos vis tiek liktų kaip atlyginimo forma, o ne skolos dalis.

Palūkanos galėtų tapti skolos dalimi ir tada, kai skola ir palūkanos nėra sumokamos iki nurodyto termino. Jį praleidus į skola įskaičiuojami ir sutartos mokėti palūkanos už naudojamąsi kreditu.

Mintis, kad palūkanos yra atlyginimas už kreditą, patvirtina kita rusų autorė N.I. Chimičiova. Ji teigia: „Atsilyginimas už naudojamąsi kreditu yra palūkanos”.²⁰ Nors vėliau ta pati autorė valstybės vidaus skolą, apibūdina „kaip prisiimtų ir negrąžintų skolinių įsipareigojimų bei neišmokėtų palūkanų už juos sumą“. Taigi čia pastebimas prieštaravimas pačiai sau.

Nors valstybės skolos įstatyme skola apibrėžta be palūkanų, rusų autorių mintims pritaria ir Ž. Štuopytė savo veikalė „Valstybės skolinimosi poveikio verslo aplinkai prognozavimas“ bei Vilniaus universiteto Ekonomikos fakulteto autorių kolektyvo išleistame leidinyje „Valstybės skola: teoriniai pagrindai ir skolinimosi rizika“.

Čia reiktų remtis Lietuvos Respublikos skolos įstatyme nustatytu valstybės skolos apibrėžimu ir palūkanas už skolą laikyti atlyginimu.

Finansų teisės mokslo teorijoje aptariamieji tokie valstybės skolos modeliai.

Lernerio požiūris. Anot jo, vidaus skola nesukuria naštos būsimosioms kartoms. Tai tik vienu piliečių įsiskolinimas kitiems ir grąžinant skolą vienos grupės pajamų dalis atitenka kitai grupei. Skolinantis iš užsienio, skolos našta atitenka ateities kartoms, t.y. jų vartojimo lygis mažinamas suma, lygia skolos dydžiui. Jei skola bus panaudota kapitalui kurti ir jei projektas bus efektyvus, tai našta gali sumažėti arba būti panaikinta.

Persidengiančių kartų modelis. Tai modelis, kuris parodo, kaip yra nuskriaudžiamos ateities kartos. Imamos tuo metu valstybėje gyvenančios trys kartos (jauni, vidutinio amžiaus, seni), kurių kiekviena apima 20 metų. Imama, kad visos kartos turi vienodą kiekį pinigų (po 12

²⁰ Н.И. Химичева. Финансовое право (второе издание). - Москва: Юрист, 2001.Р.444.

000 Lt). Jei valstybė skolinasi (tarkim 12 000 Lt) dvidešimčiai metų, tai skolinasi tik iš jaunų ir vidutinio amžiaus žmonių (po 6000 Lt), nes seni nenori skolinti motyvuodami tuo, kad jų jau nebus gyvų, kai skola bus gražinta. Taigi jauni ir vidutinio amžiaus žmonės praranda dalį pinigų, o seni – ne. Valstybė pasiskolintais pinigais visoms grupėms užtikrina tam tikrą vartojimo lygį. (po 4000 Lt. $(12\ 000/3=4000\text{Lt})$) Tada valstybė, stengdamasi gražinti skolą (po 4000 Lt) didina mokesčius. Reikia neužmiršti, kad tuo metu sena karta išnyks, jauni taps vidutinio amžiaus žmonėmis, o šie senais. Atsiras nauja karta, kuri irgi bus apmokestinta, nes mokesčiai visuotini. Taigi išeina, kad senojo karta skolinimosi pradžioje turės 4000 Lt geresnį pragyvenimo lygį, o nauja jaunoji karta skolos gražinimo metu – ta pačia suma prastesnį.

Neoklasikų modelis. Šio modelio esmė ta, kad Vyriausybės pradėtas investicinis projektas bus finansuojamas didinant mokesčius arba skolinantis, taigi privataus sektoriaus ištekliai pateks į viešąjį sektorių. Didinant mokesčius finansuojamos vartojimo išlaidos. Jei valstybė skolinasi, tai Vyriausybė konkuruoja rinkoje dėl išteklių su individais ar įmonėmis, kurios taip pat nori pasiskolinti lėšų. Tad čia valstybės skola daro poveikį privačioms investicijoms – dėl nepakankamo investicijų efektyvumo palieka ateities kartoms mažesnę kapitalo apimtį.

Rikardo modelis. Jo esmė tokia: senoji karta, norėdama, kad nesumažėtų ateities kartų vartojimo lygis, turėtų padidinti palikimą tiek, kad ateityje būtų kompensuoti padidėję mokesčiai. Taigi valstybės skolinimosi ir mokesčių politika sutampa. Šios teorijos minusas: žmonės nėra tokie toliaregiai, kokius norima šiuo modeliu pavaizduoti. O palikimas turėtų būti kaupiamas taupant. Tačiau, atlikus tyrimus, paaiškėja, kad sutaupytos lėšos nepadidėja tiek, kad kompensuotų didėjantį deficitą.

Išvardinkime valstybės skolinimosi tikslus remdamiesi lietuvių autoriais G. Rūškiu ir K. Levišauskaite.

1. Biudžeto deficito kompensavimas. Deficitas susidaro tada, kai valstybės išlaidos viršija pajamas, todėl valstybė neturi pakankamai lėšų savo funkcijoms vykdyti.
2. Perskolinimas. Valstybė skolinasi savo vardu, bet tas lėšas perskolina kitiems valstybės valdymo subjektams, kad šie galėtų vykdyti tam tikras, ypač svarbias valstybei, užduotis.
3. Skolos refinansavimas. Tai būdas gražinti seną paskolą imant naują.

Be „valstybės skolos“ sąvokos reikėtų paminėti ir „valstybės skolos valdymo“ sąvoką. Lietuvių autoriai yra tik išvardiję subjektus, kurie valdo valstybės skolą, bet nėra pateikę paties valdymo apibrėžimo. Rusų autoriai G. A. Tosunianan, A.J. Vikulinas, A.M. Nikitinas pateikia šios sąvokos apibrėžimą. Apibendrinus valstybės skolos valdymą galima apibrėžti taip:

Valstybės skolos valdymas – tai visuma valstybės ir vietinio valdymo institucijų priemonių, reguliuojančių skolos grąžinimą, pajamų už jas išmokėjimą, taip pat skolinių įsipareigojimų paskirstymą.

Šie autoriai apibūdina ir skolos valdymo metodus. Trumpai juos aptarsime.

1. Refinansavimas – valstybės skolos grąžinimas paėmus naują skolą.
2. Konversija – pajamų už skolą dydžio pakeitimas: palūkanų normos padidinimas arba sumažinimas.
3. Konsolidacija – egzistuojančios skolos terminų keitimas galimas tik tuo atveju, jei sutinka abi šalys.
4. Unifikacija – kelių ankstesnių skolų sujungimas (pakeitimas) į vieną naują.
5. Skolos anuliavimas – visiškas skolinių įsipareigojimų panaikinimas.
6. Skolos restruktūrizacija – tai skolinių įsipareigojimų įvykdymas ir tuo pačiu naujų skolinių įsipareigojimų prisiėmimas nekeičiant jų esmės naujomis skolos grąžinimo bei aptarnavimo sąlygomis.

Skolos valdymo tikslas - „išnaudoti ir subalansuoti skolinimosi teikiamus privalumus ir siekiant efektyviai valdyti valstybės skolą, mažinti einamųjų metų biudžeto trūkumą stengiantis išvengti skolos tvarkymo ir mokėjimų balanso problemų.“²¹

Ž. Štuopytė savo daktaro disertacijoje tikslus skirsto į trumpalaikius ir ilgalaikius. Trumpalaikiai tikslai – tai užduotys, kurias būtina atlikti siekiant sukurti valstybės skolinimosi pajėgumą (skurti aktyvią vidaus kapitalo rinką, gauti kredito reitingą ir pan.). Ilgalaikiai uždaviniai susiję su skolos valdymo mechanizmo tobulinimu. Būtina įvertinti įvairiopa riziką (valiutų kursų kitimo, palūkanų normos kitimo, refinansavimo ir pan.). Valstybės skolos valdymo institucija turi būti gana lanksti, galinti operatyviai prisitaikyti prie kintančių sąlygų.

Pereikime prie valstybės skolos įforminimo būdų. Ji gali būti įforminta:

- 1) paskolų sutartimi (skolinimasis valstybės vardu ir perskolinamos paskolos);
- 2) valstybės garantija;
- 3) Vyriausybės vertybiniais popieriais.

Ir paskolų sutartis, ir valstybės garantiją panagrinėsime kitame skyriuje, o Vyriausybės vertybinius popierius – dabar.

„Vyriausybės vertybiniai popieriai – valstybės vardu vidaus ar užsienio rinkose Vyriausybės išleidžiami vertybiniai popieriai, patvirtinantys jų turėtojo teisę numatytais terminais gauti jų nominalią vertę atitinkančią sumą, palūkanas ar kitą ekvivalentą.“²²

Vyriausybės vertybiniai popieriai (toliau – VVP) yra tokių rūšių:

²¹ Ž. Štuopytė. Valstybės skolos struktūra ir valstybės skolinimosi įtaka Lietuvos ekonomikai: daktaro dis. soc. mokslai: ekonomika/KTU.-K., 2001.P.27.

²² Valstybės skolos įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2005, Nr. 83-3041.

1. Lietuvos Respublikos valstybės išdo vekseliai – vertybiniai popieriai, kurių galiojimas neviršija vienu metų.
2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės obligacijos – vertybiniai popieriai, kurių galiojimas viršija vienus metus.
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės taupymo lakštai – ne aukciono būdu išleidžiami vertybiniai popieriai, kurie pirminėje apyvartoje parduodami tik fiziniams asmenims.

Vertybinius popierius į pirminę apyvartą („Pirminė vertybinių popierių apyvarta – naujų vertybinių popierių siūlymas, išleidimas ir perleidimas investuotojų nuosavybėn, kai lėšos ar kitas turtas už parduotus vertybinius popierius pereina emitentui arba jo įgaliotam asmeniui“²³) išleidžia ir išperka Finansų ministerija. Finansų ministerija išperka vertybinius popierius tiesiogiai, per jos įgaliotus asmenis arba tarpininkus. Vertybinių popierių emisijos ir cirkuliacijos apskaitą tvarko akcinė bendrovė Lietuvos centrinis vertybinių popierių depozitoriumas (toliau vadinama – depozitoriumas). Pirminė vertybinių popierių apyvarta vykdoma vertybinių popierių aukciono arba kitu Finansų ministerijos nustatytu būdu, jeigu Lietuvos Respublikos įstatymai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai arba Finansų ministerijos sutartys su juridiniais asmenimis nenustato ko kita. Antrinė vertybinių popierių apyvarta („Antrinė vertybinių popierių apyvarta – išleistų į apyvartą vertybinių popierių įsigijimas arba perleidimas kitiems investuotojams“²⁴) gali būti vykdoma vertybinių popierių biržose pagal jų nustatytas taisykles ir už jų ribų, jeigu emisijos sąlygos nenustato ko kita.

Taigi valstybės skola yra valstybinių kreditinių operacijų rezultatas. Valstybės skola – tai teisę skolintis turinčių subjektų (valstybės sektoriaus) prisiimtų, bet dar neįvykdytų išsipareigojimų grąžinti skolintas lėšas, konsoliduota suma. Atsižvelgiant į tai, kam užkraunama skolos našta, yra sukurti keli skolos modeliai: Lernerio, persidengiančių kartų, neoklasikų ir Rikardo modeliai. Esama ir kelių požiūrių į skolos palūkanas. Rusų autoriai palūkanas įskaičiuoja į skolą. Lietuvos Respublikos skolos įstatyme bei teorijoje apie tai nešnekama. Tik Ž. Štuopytė užsimena, kad palūkanos priklauso skolai. Su tokio požiūriu autorius nenorėtų sutikti. Palūkanas reikėtų laikyti atlygiu už skolinimą.

Valstybės skola įforminama tokiais būdais: paskolų sutartimi (skolinimasis valstybės vardu ir perskolinamos paskolos), valstybės garantija, Vyriausybės vertybiniais popieriais.

²³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. gruodžio 3 d. nutarimas Nr. 1329 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės vertybinių popierių išleidimo ir apyvartos tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 105-3879 .

²⁴ Ten pat.

1.4. VALSTYBĖS SKOLOS VALDYMO TEORIJOS

Valstybės skola valstybės finansiniame gyvenime užima vieną iš svarbiausių dalių. Netinkamas jos valdymas gali padaryti valstybę lengvai pažeidžiamą. Tai gali sukelti ekonominę šoką bei krizę. Taigi kas yra skolos valdymas? „Valstybės skolos valdymas – tai valdymo strategijos sukūrimo bei jos vykdymo procesas, kuriuo siekiama padidinti pinigų kiekį, sumažinti skolinimosi riziką bei kitų Vyriausybės numatytų tikslų, tokių kaip efektyvios ir likvidžios rinkos vystymas Vyriausybės vertybiniais popieriais platinti.“²⁵ Valstybių vyriausybės privalo garantuoti, kad ir skola, ir augimo greitis per tam tikrą laiką bus kontroliuojami, kad bus paisoma įvairių aplinkybių (pvz.: aptarnavimo kaštų, rizikos ir pan.), kad skolos valdymo strategija bus siekiama skolą mažinti. Todėl skolos valdytojai turi garantuoti: Vyriausybė turi visą jau išvardintiems veiksams atlikti reikalingą informaciją.

Galima paminėti pagrindines problemas, su kuriomis susiduria valstybių vyriausybės, sprendamos klausimus, susijusius su valstybės skolos valdymu. Šie klausimai yra apibendrinti remiantis skolos valdytojų įgyta patirtimi:

- 1) Skolinimasis turi būti naudingas;
- 2) Rizikos įvertinimas skaičiuojant išlaidas;
- 3) Skolos ir monetarinės politikos valdymo tikslų bei atskaitomybės atskyrimas;
- 4) Skolos limitų nustatymas;
- 5) Refinansavimo, rinkos rizikos bei skolos naštos palūkanų tinkamas valdymas;
- 6) Būtinybė vystyti patikimą institucinę struktūrą ir politiką siekiant mažinti egzistuojančią riziką. Į tai turi būti įtraukiama atsakomybės ir atskaitomybės padalijimas tarp valstybės skolos valdytojų;
- 7) Būtinybė identifikuoti ir valdyti riziką, susijusią su grupine atsakomybe.

Pirma, daug problemų, susijusių su skolos valdymu kyla dėl nepakankamo politikų dėmesio, skiriamo protingai valdymo strategijai sukurti bei naudai iš to gauti. Antra, neatsižvelgiama į silpno makroekonominio valdymo keliamus nuostolius bei nepastebima perdėta skola. Pirma problema išsprendžiama labai paprastai – reikia sukurti tinkamą strategiją – nustatyti ribas, kurių nebūtų galima peržengti bei vykdyti politiką, kuria būtų koordinuojami visi veiksmai. Antra problema: netinkama fiskalinė politika sukelia neužtikrintumą rinkoje, todėl kreditoriai reikalauja didesnių palūkanų. Vystantis rinkai ir skolininkai, ir kreditoriai gali vengti ilgalaikių įsipareigojimų. Visa tai gali „dusinti“ vietinę rinką, smarkiai trukdyti skolos valdytojams apsaugoti Vyriausybę nuo per ilgo skolos terminų pratesimo bei užsienio mainų

²⁵ Guidelines for public debt management: accompanying document and selected cases studies. Prepared by the Staffs of the International Monetary Fund and the World Bank. Washington DC. USA, 2003. P. 5.

rizikos. Darant įtaką makropolitikai, galima išvengti tokių pavojų. Visa tai turi būti papildoma tinkama technine infrastruktūra, kad lengviau vystytųsi vietinė rinka.

Aptarę, kas yra skolos valdymas, kodėl jis svarbus, pakalbėkime apie patį skolos valdymą. Pradėsime nuo skolos valdymo tikslų ir koordinavimo.

Skolos valdymo tikslai ir koordinavimas

1. Visose valstybėse yra pabrėžiamas tikslas garantuoti, kad Vyriausybės poreikiai bei jos finansiniai įsipareigojimai būtų pasiekiami pačia mažiausia kaina per vidutinį ar per ilgą laiko tarpą.
2. Daugumos valstybių tikslas – protingas rizikos valdymas. Bet ne visos valstybės mini šį tikslą.
3. Dauguma valstybių siekia vystyti ir palaikyti efektyvią Vyriausybės vertybinių popierių pirminę ir antrinę rinką. Trumpu laikotarpiu Vyriausybės privalo sutikti su didelėmis skolinimosi kainomis, jei nori vystyti saugią vietinę rinką. Kita vertus, Vyriausybė tikisi, kad po kurio laiko skolinimosi kaina sumažės, nes rinka subręs. Stabili ir subrendusi rinka padės Vyriausybei gauti paskolas geresnėmis sąlygomis: ilgesni terminai, fiksuoti procentai ir pan.

Pavyzdžiui, JAV skolos valdymo tikslas yra per tam tikrą laiką patenkinti Vyriausybės poreikius mažiausia kaina. Jamaikos tikslai tokie: „Padidinti finansavimo lygį įgyvendinant strategiją, t.y. garantuojant, kad skolos lygis bus prižiūrimas ir nedidės.“²⁶

Šnekant apie skolos valdytojus, nėra vienodos praktikos. Vienose valstybėse vienas skolos valdytojas atsakingas ir už vidaus, ir už užsienio skolas, kitose – valdytojai skirtingi. Taip pat reikia paminėti ir kelis vadžios lygius. Pvz., JAV federalinė valdžia ir valstijų valdymo institucijos. Federalinė valdžia neturi įtakos valstijų institucijoms, nes jos savarankiškai valdo savo skolas.

Lietuvoje skolinimosi tikslai apibrėžiami Lietuvos Respublikos skolos įstatymo 4 str., Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. birželio 5 d. nutarimas Nr. 602 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės vidutinės trukmės skolinimosi politikos kryptių aprašo patvirtinimo“

Monetarinės ir fiskalinės politikų koordinavimas

Ekonomiškai stiprios valstybės skolos valdymą atskiria nuo monetarinės politikos, tačiau privalomas informacijos dalijimasis tarp centrinio banko ir skolos valdytojų apie Vyriausybės piniginius resursus, jų kitimą (toks bendravimas ir keitimasis informacija pastebimas Lenkijoje, Brazilijoje, Kolumbijoje, Meksikoje, Slovėnijoje). Atskyrimas vyrauja valstybėse, kurios priklauso Europos Ekonominėi ir Monetarinei Sąjungai (EMS), nes monetarinei politikai

²⁶ Guidelines for public debt management: accompanying document and selected cases studies. Prepared by the Staffs of the International Monetary Fund and the World Bank. Washington DC. USA, 2003.P.12.

vadovaujama per Europos Centrinę bankų sistemą, o skolos valdymui vadovauja nacionalinės vyriausybės. Dėl to sumažėja konfliktų tarp monetarinės politikos ir skolos valdymo institucijų tikimybė. Skolos valdymas ir monetarinė politika atskiriama ir Maastrichto sutartyje. Stengiamasi, kad šios institucijos, vykdydamos savo funkcijas, netrukdytų viena kitai, kad jų veikla būtų savarankiška.

Lietuvos bankas, kurio pagrindinis uždavinys yra monetarinės politikos vykdymas, irgi yra atskirtas nuo skolos valdymo. Tačiau tai nėra griežtas atskyrimas. Lietuvos bankas, vykdydamas valstybės išdo agento funkcijas, organizuoja Finansų ministerijos šalies viduje išleidžiamų Lietuvos Respublikos Vyriausybės vertybinių popierių pardavimo aukcionus, išpirkimus ir palūkanų už juos išmokėjimus. Taip pat kaupia statistiką, sudaro Lietuvos Respublikos mokėjimų balansą. Taigi pastebimas keitimasis informacijos tarp skolos valdytojų ir Lietuvos banko.

Dalyvaujančiųjų valstybės skolos valdyme atsakomybės apibrėžimas, tikslų nustatymas, žmonių galimybė susipažinti su skolos valdymo informacija, atskaitomybė

Beveik visose valstybėse įstatymuose apibrėžti ir skolos valdymo tikslai, ir valdytojų funkcijos, ir jų atsakomybė. Tikslai apibrėžiami kasmetinėse skolinimosi programose ir visi norintieji gali su jais susipažinti.

Visos valstybės pateikia informaciją apie skolos valdymą, Vyriausybės finansinę būklę, turtą ir įsipareigojimus. Žmonės gali su ja susipažinti. Šiuo metu beveik visa informacija pateikiama skolos valdytojų interneto puslapiuose, kurie yra visiems prieinami.

Skolos valdytojai atsiskaito įstatymų leidžiamajai valdžiai – pateikia metinio audito išvadas. Auditus atlieka vidaus arba užsienio samdytos nepriklausomos audito įmonės.

Lietuvoje visi norintieji gali susipažinti su valstybės skolos būkle, statistika ir pan. Tokia informacija pateikiama Finansų ministerijos internetiniame puslapyje (www.finmin.lt). Skolinimosi tikslai, skolos valdytojo (Finansų ministerijos) funkcijos reglamentuojamos Lietuvos Respublikos skolos įstatyme. Skolos valdytojų atsakomybė apibrėžiama teisės aktuose.

Vyriausybė, pasibaigus biudžetiniams metams, teikia Seimui valstybės skolos ataskaitas. Šias ataskaitas įvertina ir savo išvadą Seimui pateikia ir Valstybės kontrolė, kuri yra viena iš valstybės skolos priežiūros institucijų (siaurąja prasme).

Institucinė sistema. Siekiant efektyvaus skolos valdymo ir neperdėtos rizikos skolinantis, aukščiausia valdžia privalo sukurti aiškią ir teisėtą valdymo struktūrą. Turi būti apibrėžta darbuotojų atsakomybė, kontrolės sistema, apie susitarimus nurodyta tiksli ir išsami informacija. Turi būti atskirtas išorinis kabinetas (rinkos operacijų – sandorių – vykdymas) ir galinis kabinetas (tų sandorių įtraukimas į apskaitą). Kai kuriose valstybėse yra ir vidurinis kabinetas. Jo funkcijos – garantuoti, kad operacijos, kurias atliko išorinis kabinetas, atitinka

numatyta strategija, limitus, reikalaujamas procedūras. Vidurinis kabinetas gali vaidinti svarbų vaidmenį kuriant valstybės skolinimosi strategiją.

Daugelis valstybių turi ir skolos valdytojų elgesio kodeksą ar institucijas, prižiūrinčias valdytojus, pvz., Brazilijoje yra Etikos ir profesionalaus elgesio komitetas. Gali būti ir patariančios institucijos, padedančios skolų valdytojams strategijos, biznio planų klausimais ir pan.

Skolos valdymo institucijos įvairiose valstybėse skiriasi. Daugumoje valstybių skolą valdo Finansų ministerija, kai kur – ministrų kabinetas arba centrinis bankas (pvz. Indijoje). Kai skolą valdo Finansų ministerija, centrinis bankas rengia vertybinių popierių aukcionus. Pasitaiko, kad skirtingos institucijos valdo užsienio ir vidaus skolą. Bendra tai, kad visose valstybėse Parlamentas nustato skolinimosi limitus bei tikslus. Pagrindiniai tikslai yra biudžeto deficito kompensavimas, bei egzistuojančių įsipareigojimų refinansavimas. Parlamentas vaidina gana svarbų vaidmenį kontroliuodamas skolos valdymą, rengdamas tam tikrus planus, strategiją, kryptis (skolinimosi trukmė, kiekis užsienio valiuta ir pan.), kuriomis remiantis valdoma valstybės skola, reikalauja tinkamų rezultatų iš skolos valdytojų, gauna kasmetines skolos valdytojų ataskaitas.

Apibendrinant galima pasakyti, kad kiekviena valstybė yra sukūrusi savitą skolos valdymo sistemą, į kurią įeina ne tik institucijos, bet ir darbuotojų ruošimas, skatinimas, nes būtent personalas priverčia šią sistemą tinkamai ir efektyviai funkcionuoti. Reikia pažymėti, kad labiausiai išvystytą skolos valdymo sistemą turi keturios valstybės: Airija, Portugalija, Švedija ir Jungtinė Karalystė. Šios valstybės turi atskiras skolos valdymo agentūras. Tačiau iki šiol kyla diskusijų, ar tokia sistema geriausia. Pagrindinis argumentas ginant tokią sistemą yra darbuotojų profesionalumas. Visų pirma tai atskira institucija, ji specializuojasi tik valdydama skolą ir nesprenžia kitų klausimų (fiskalinės ir monetarinės politikos), nesusijusių su valstybės skola. Iš to darytina išvada: ten dirbantys žmonės yra profesionalesni už personalą, kurio kompetencija –ne vien skolos valdymas. Variantas, kai yra atskira skolos valdymo institucija, labiau tinka ekonomiškai stiprioms ir išsivysčiusioms valstybėms.

Pagrindinis tokios sistemos trūkumas, ko gero, yra tas, kad sistema, kuri apima ir fiskalinę, ir monetarinę politiką, ir skolos valdymą, veikia geriau, nes tada lengviau derinti skolos valdymą su valstybės ekonominiu gyvenimu.

Šį klausimą nagrinėjo ir Ž. Štuopytė savo daktaro disertacijoje. Pagrindinę skolos tarnybos užduotį apibrėžė taip: „Valdyti galimą kasdieninę valstybės skolos portfelio riziką (likvidumo, palūkanų, valiutos, rinkos ir kreditų rizikas) ir pasirūpinti, kad valstybė be jokių nesklandumų galėtų vykdyti savo skolinius įsipareigojimus ir skolintis iš vidaus bei

tarptautinių finansų rinkų.²⁷ Išskiriami tokie privalumai: įsteigusi atskirą skolos valdymo tarnybą, valdžia rodo finansų rinkai savo apsisprendimą, kad skaidrėja ir skolos valdymo politika. Šios tarnybos nepriklausomybė nuo politinių sprendimų gali sumažinti šalies rizikos priemoną ir skolinimosi išlaidas. Tokiai nepriklausomai agentūrai lengviau nustatyti aiškiai apibrėžtus tikslus, pagrįstus rinkos ekonomikos principais. Dar vienas tokios tarnybos privalumas yra jos valdymo struktūros ir darbuotojų skatinimo lankstumas. Darbo užmokestis panašus į užmokestį privačiame sektoriuje. Tokia darbo mokėjimo sistema leidžia priimti itin kvalifikuotus darbuotojus, gerai nusimanančius apie sudėtingas finansų rinką ir finansines priemones.

O dabar aptarsime Lietuvos skolos valdymo institucinę sąrangą. Kaip jau minėta, valstybės skolą valdo Finansų ministerija, o tiksliau, Valstybės išdo departamentas (jo struktūra 1 priede) ir jo skyriai: Prognozavimo ir rizikos valdymo skyrius (toliau - PRVS), Skolinimosi ir pinigų valdymo skyrius (toliau - SPVS), Finansų statistikos skyrius (toliau - FSS) bei Skolinių įsipareigojimų administravimo skyrius (toliau - SĪAS). Jų funkcijos, susijusios su valstybės skola, tokios:

PRVS funkcijos:

- skolinimosi apimčių prognozavimas;
- valstybės skolos ir valstybės garantuotos skolos prognozavimas.

SPVS funkcijos:

- paskolų vidaus ir užsienio rinkose bei Vyriausybės vertybinių popierių (VVP) platinimo užsienyje sandorių sudarymas;
- vidaus VVP išleidimas.

SĪAS funkcijos:

- paskolų administravimas;
- VVP administravimas;
- skolintų lėšų apskaita.

FSS funkcijos:

- valstybės skolos apskaičiavimas.

Išorinio kabineto funkcijas atlieka Lietuvos bankas (VVP aukcionų organizavimas), o galinio – Finansų ministerija.

Kaip matome, Lietuvos skolos valdymo institucijos skiriasi nuo pirmaujančių skolos valdymo valstybių. Autoriaus nuomone, šiuo metu taip valdyti valstybės skolą geriau, nes Lietuvos ekonomika dar nėra tokia išsivysčiusi kaip Švedijoje ar Jungtinėje karalystėje. Šios

²⁷ Ž. Štuopytė. Valstybės skolos struktūra ir valstybės skolinimosi įtaka Lietuvos ekonomikai: daktaro dis. soc. mokslai: ekonomika/KTU.-K., 2001.P.22.

valstybės daugiau lėšų surenka vykdydamos tinkamą ekonominę politiką, todėl skolos reikšmė ten mažesnė nei Lietuvoje. Mūsų valstybėje ekonomika dar tik auga, o skola yra pagrindinis šaltinis kompensuojant biudžeto deficitą, nes pinigų emisija sukeltą infliaciją, kuri užkirstų kelią įsivesti eurą. Kita priežastis yra didelė valdininkų korupcija. Taigi turi būti gana griežta skolos valdytojų kontrolė bei atskaitomybė. Nepriklausomų skolos valdytojų kontrolė yra mažesnė nei Finansų ministerijos.

Svarbiausia, kad pasirinkta sistema užtikrintų efektyvų skolos valdymą. Nors sistema, kai skolą valdo atskira skolų valdymo agentūra, laikoma efektyvesne, Lietuvos skola, kuri valdoma ne nepriklausomos skolos valdymo agentūros, pastaraisiais metais mažėja. Taigi kiekviena valstybė renkasi sau tinkamiausią variantą.

Finansų ministerijos funkcijos, uždaviniai, kontrolės sistema ir pan. apibrėžti Finansų ministerijos nuostatuose ir kituose Vyriausybės išleistuose teisės aktuose.

Rizikos valdymas. Kiekviena valstybė riziką vertina savaip, bet dabar aptarsime bendras rizikos vertinimo kryptis. Viena iš jų, kad ir koks būtų valstybės ekonominis išsivystymas, yra koncentravimasis ties efektyviu vidinės skolos rinkos vystymo ir tvirtinimo, t.y. trumpų terminų ir užsienio valiuta paimtų skolų mažinimas. Kitas variantas, naudojamas Portugalijoje, yra skolos aptarnavimo kainos dalijimas keleriems metams bei, atsižvelgiant į rinkos nepastovumą, rizikos įvertinimas pagal grynujų pinigų srautus. Norint riziką valdyti reikia įkainoti ir riziką, ir skolą bei apibrėžti tinkamą skolos struktūrą.

Besivystančiose valstybėse skolos lygis ir makroekonomikos patikimumas yra svarbiausi veiksniai kuriant valstybės skolos valdymo strategiją. Vertinant skolos lygį, lemiami veiksniai yra Vyriausybės sugebėjimas surinkti pajamas iš mokesčių, taupumas, taip pat atsparumas išoriniams šokams.

Lietuvoje galima išskirti tokias rizikos formas: valiutų kursų kitimo rizika, palūkanų normų kitimo rizika ir rinkos rizika. Aptarsime kiekvieną riziką smulkiau.

Valiutų kursų kitimo rizika. Skolos dalį valiutomis, kurių kursas nėra fiksuotas lito ar euro atžvilgiu ir kurių kurso svyravimai gali sukelti nepageidaujama skolos valdymo išlaidų padidėjimą, stengiamasi mažinti. 2005 m. buvo iš anksto gražintos skolos JAV doleriais ir kitomis valiutomis jas refinansuojant paskola litais ar eurai. Stengiamasi skolintis tik litais ir eurai.

Palūkanų normų kitimo rizika yra skolos portfelio rizika, kylanti dėl palūkanų normų svyravimo rinkoje. Palūkanų normų svyravimas sąlygoja valstybės skolos dalies su kintamomis palūkanomis valdymo išlaidų didėjimą. Tačiau kintamos palūkanos yra mažesnės nei fiksuotos, bet didesnė rizika, kad jos svyruos. Vertinant šią riziką, svarbu atsižvelgti, kokią valstybės skolos portfelio dalį užima skola su kintamomis palūkanomis.

Rinkos rizikos valdymui naudojamas skolos portfelio deterministinis imitavimo modelis. Jo esmė ta, kad skolos portfelis formuojamas nustatant kokiomis priemonėmis, kokiomis valiutomis, kokiomis palūkanų normomis ir kokiai trukmei esant bus skolinamasi tiriamu laikotarpiu. Portfelio jautrumas matuojamas taikant labiausiai tikėtinus pesimistinius ir optimistinius valiutų kursų, palūkanų normų ir kt. variantus.

Efektyvios Vyriausybės vertybinių popierių (VVP) rinkos vystymas. Kiekviena valstybė nori sukurti saugią ir patikimą pirminę bei antrinę VVP rinką, kad investuotojai norėtų pirkti VVP ir nebijotų, kad jų investicijos bus nepelningos ar jas paveiks infliacija. Norint tai užtikrinti, pirmiausia reikia sukurti patikimą makroekonomikos ir fiskalinės politikos sistemą. Patikima rinka turi remtis tokias instrumentais, kurie negąsdintų investuotojų ir prie kurių jie būtų pripratę. Efektyvios rinkos sukūrimas per tam tikrą laiką gali padidinti rinkos likvidumą bei suteikti Vyriausybei galimybę skolintis mažesnėmis kainomis.

Lietuvoje yra sukurta pirminė ir antrinė vertybinių popierių apyvarta. Jas smulkiau reglamentuoja Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės vertybinių popierių išleidimo ir apyvartos taisyklių patvirtinimo.“ Apie rinkos efektyvumą galima spręsti ir iš valstybės kredito reitingo. Lietuvos kredito reitingas yra pakankamai aukštas, vienas iš aukščiausių Rytų bei Centrinėje Europoje.

Šiame skyriuje aprašytos priemonės, kurios turėtų padėti valstybėms efektyviai valdyti skolas. Teorija pagrįsta pasaulio valstybių skolų valdymo praktika, apibendrinta skolą valdančių institucijų. Pagrindiniai teorijos aspektai yra skolos valdymo tikslų apibrėžimas bei jų įgyvendinimo stebėjimas ir koordinavimas, monetarinės ir fiskalinės politikų koordinavimas (centrinio banko ir skolos valdymo institucijų atskyrimas), valstybės skolos valdymo dalyvių atsakomybės apibrėžimas, tikslų nustatymas, žmonių galimybė susipažinti su skolos valdymo informacija, atskaitomybė, institucinės sistemos tikslus apibrėžimas, efektyvus rizikos valdymas ir efektyvios vertybinių popierių rinkos vystymas.

2. VALSTYBĖS SKOLOS PRIEŽIŪROS TEISINIO REGULIAVIMO YPATUMAI LIETUVOJE

2.1.VYRIAUSYBĖS SKOLINIMASIS

Prieš pradėdami analizuoti vyriausybės skolinimosi ypatumus, aptarsime pagrindines skolinimosi politikos kryptis. Remsimės 2005 m. birželio 1 d. Nr. 602 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės vidutinės trukmės skolinimosi politikos kryptių aprašo patvirtinimo“. Šiame nutarime išdėstytos svarbiausios Lietuvos Respublikos Vyriausybės vidutinės trukmės skolinimosi politikos kryptys, kuriomis bus vadovaujama Lietuvos Respublikos Vyriausybei skolinantis, valdant įsipareigojimus, priimtus valstybės vardu pagal paskolų sutartis, išleistus Vyriausybės vertybinius popierius ir pagal kitus įsipareigojamuosius skolos dokumentus. Į šias kryptis bus atsižvelgiama rengiant Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymų projektus bei Valstybės investicijų programas iki 2008 m. gruodžio 31 dienos. Taigi šis dokumentas svarbus ir sudarant biudžetą, nes didžioji valstybės skolos dalis skiriama jo deficitui dengti.

Pagrindiniai politikos tikslai:

- 1) „Užtikrinti Lietuvos Respublikos įstatymuose nustatytą valstybės išlaidų ir valstybės vardu priimtų skolinių įsipareigojimų finansavimą iš skolintų lėšų kuo mažesnėmis sąnaudomis ir priimtina rizika vidutinės trukmės laikotarpiu, neviršijant nustatytųjų skolos ir skolinimosi limitų, ir laikytis reikalavimų, keliamų Europos Sąjungos valstybėms narėms, siekiančioms įsivesti eurą;
- 2) Iki Lietuvos Respublika įsives eurą, pasirengti Vyriausybės vertybinių popierių redominavimui iš litų į eurus, taip pat suderinti Vyriausybės vertybinių popierių aukcionų vykdymo tvarką ir Vyriausybės vertybinių popierių parametrus su euro zonos standartais;
- 3) Valdant valstybės vardu priimtus skolinius įsipareigojimus, tobulinti turimas ir diegti naujas informacinių technologijų sistemas, kurios leistų efektyviau panaudoti turimus išteklius, sumažinti finansinę ir veiklos riziką, padidinti skolinių įsipareigojimų valdymo efektyvumą.”²⁸

²⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. birželio 5 d. nutarimas Nr. 602 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės vidutinės trukmės skolinimosi politikos kryptių aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 133-4794.

Toliau šiame nutarime reglamentuojamas skolinimasis vidaus ir užsienio rinkose, skolinimosi limitai, išdėstomi reikalavimai, keliami Vyriausybės vertybiniais popieriams. Trumpai aptarsime pagrindinius aspektus:

1. Vyriausybės skolinimosi poreikis daugiausia bus finansuojamas išleidžiant 3, 5, 10 metų trukmės Vyriausybės vertybinius popierius (toliau – VVP) vidaus ir užsienio rinkose, taip pat bus siekiama sudaryti vidaus ir užsienio investuotojams geresnes sąlygas įsigyti vertybinių popierių, skatinti vidaus ir euro zonos rinkų susiliejimą.
2. Skolinimosi poreikis bus finansuojamas litais ir eurais arba kita valiuta, kurios kurso kitimas, palyginti su litu ir euru, galėtų nesukeltų nepageidaujamų skolos aptarnavimo išlaidų svyravimų.
3. Limitai skirstytini taip :
 - Trumpalaikiai valstybės vardu prisiimti skoliniai įsipareigojimai neturi viršyti 30 proc. visų skolinių įsipareigojimų valstybės vardu;
 - Skoliniai įsipareigojimai, kurių palūkanų norma yra kintama, turi sudaryti ne daugiau kaip 25 proc. visų valstybės vardu prisiimtų skolinių įsipareigojimų;
 - Išlaidos, skirtos palūkanoms už valstybės prisiimtus skolinius įsipareigojimus, neturi viršyti 10 proc. į Lietuvos Respublikos valstybės biudžetą planuojamų surinkti mokesčių metinės sumos²⁹.

Į nustatytus limitus neįtraukiami valstybės vardu prisiimti skoliniai įsipareigojimai finansuoti tikslus, kuriems pasiekti priimtas atskiras įstatymas, nustatantis, kad valstybės vardu prisiimti skoliniai įsipareigojimai bus finansuojami šiems tikslams įvykdyti ne skolinantis, o iš kitų šaltinių. 2005 m. buvo laikomasi šių limitų ir jie nebuvo viršyti.

Šios kryptys buvo numatytos tik pernai, todėl dar gana sunku spręsti, ar į jas atsižvelgiama. Tačiau nagrinėdami Finansų ministerijos pateiktus duomenis, matome, kad buvo išleistos VVP emisijos, kurių trukmė nuo 90 dienų iki 11 metų. Labiausiai paplitęs terminas yra apie 5 metus. Kalbant apie skolinimosi valiutą, matome, kad 98 proc. valstybės skolos sudarė eurai (69,1 proc.) ir litai (28,9 proc.)³⁰.

Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Vyriausybės) skolinimąsi, yra Lietuvos Respublikos skolos įstatymas. Taip pat būtų galima pasinaudoti ir 2004 m. sausio 13 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 29 „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės skolinimosi“. Jis naudingas tuo, kad galime matyti, kokių įgaliojimų Vyriausybė suteikia Finansų ministerijai. Dabar aptarsime kiekvieną skolos rūšį atskirai.

²⁹ Daugiau informacijos: Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. birželio 5 d. nutarimas Nr. 602 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės vidutinės trukmės skolinimosi politikos kryptių aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 133-4794.

³⁰ Lietuvos Respublikos valstybės skola. Informacinis leidinys. Vilnius: Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2005.P.13.

Pradėsime nuo Vyriausybės skolinimosi valstybės vardu ir valstybės garantijų suteikimo.

“Valstybės vardu pasiskolintos lėšos – Vyriausybei atstovaujančios Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau – Finansų ministerija) Vyriausybės nustatyta tvarka pasiskolintos lėšos, gautos išplatinus Vyriausybės vertybinius popierius, pasirašius paskolų sutartis ir kitus įsipareigojamuosius skolos dokumentus.”³¹

Tokio skolinimosi tikslai aptarti Valstybės skolos įstatymo 4 straipsnyje. Vyriausybė valstybės vardu gali skolintis valstybės biudžeto deficitui finansuoti bei valstybės piniginių išteklių srautams subalansuoti, valstybės investicijoms finansuoti, valstybės skolai kompensuoti, valstybės socialinės apsaugos fondų skoliniamis įsipareigojimams kompensuoti bei šių fondų pinigų srautams subalansuoti ir kitiems tikslams, kai dėl to būna priimtas atskiras įstatymas. Vyriausybė valstybės vardu gali teikti valstybės garantijas dėl paskolų, naudojamų valstybės investicijoms finansuoti.

Tokie patys tikslai buvo nustatyti ir mano minėtame nutarime. Tik prisidėjo dar vienas tikslas – valstybės skoliniamis įsipareigojimams valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo fondui kompensuoti. O 1999 m. vasario 4 d. Vyriausybės nutarime Nr. 124 “Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės skolinimosi užsienio ir vidaus rinkose” be skolos finansavimo, biudžeto deficito kompensavimo ir valstybės investicijų finansavimo, vardijami dar ir tokie tikslai: likviduojamų bankų kreditoriams suteiktų valstybės garantijų vykdymas, bankams restruktūrizavimas, išleistų vertybinių popierių išpirkimas, kompensacijų įsiskolinimui už valstybės išperkamą žemę bei atlyginimui už išperkamus ūkinės-komercinės paskirties pastatus, gyvenamuosius namus, jų dalis, butus iš dalies kompensavimas bei kiti įstatymuose nustatyti tikslai. Taigi, kaip matome, įstatyme apibrėžti tik strateginiai skolinimosi tikslai, o konkretūs tikslai aptariaimi poįstatyminiuose aktuose.

Sprendimą dėl Vyriausybės grynojo skolinimosi limito priima Seimas tvirtindamas atitinkamų metų valstybės biudžetą. Biudžetas tvirtinamas atitinkamų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymu. 2006 m. šiame įstatyme Vyriausybės grynojo skolinimosi limitas – 4 800 000 tūkst. Lt. Skolinimosi limitai, autoriaus nuomone, yra būtini. Jie nustatomi, kad skolos valdytojais žinotų maksimalią skolinimosi sumą. Tai savotiška išankstinės kontrolės forma. Limitai nustatomi svarstant biudžeto projektą. Būtent tada geriausiai matyti, kiek ir kam reikia skolintis. Be to, išvengiama skolos valdytojų savivalės..

Sprendimą skolintis valstybės vardu didesnę, kaip 40 mln. Lt neviršijant nustatytų limitų Vyriausybės siūlymu priima Seimas, o jei skolinamasi mažesnė suma nei 40 mln. Lt sprendimą priima Vyriausybė arba jos įgaliota institucija. Jei skolinamasi valstybės biudžeto deficitui

³¹ Valstybės skolos įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2005, Nr. 2005, Nr. 83-3041.

finansuoti ir valstybės piniginių išteklių srautams subalansuoti, valstybės skolai kompensuoti, kitiems tikslams, kai dėl to yra priimtas atskiras įstatymas, sprendimą skolintis priima Finansų ministerija, nes ji atstovauja Vyriausybei skolinantis valstybės vardu. Kokių įgaliojimų turi Finansų ministerija, kaip Vyriausybės atstovė, įvardijama Valstybės skolos įstatyme.

1. „Finansų ministerija skolinasi finansinius išteklius vidaus ir užsienio rinkose imdama paskolas, išleisdama Vyriausybės vertybinius popierius bei kitus įsipareigojamuosius skolos dokumentus.
2. Nustato Vyriausybės vertybinių popierių charakteristikas bei išleidimo į apyvartą sąlygas.
3. Atlieka operacijas su Vyriausybės vertybiniais popieriais vidaus ir užsienio rinkose.”³²
4. Finansų ministerija Lietuvos Respublikos Vyriausybės vardu derasi su potencialiais finansinių paslaugų teikėjais. Tai daroma kreipiantis į potencialius finansinių paslaugų teikėjus (ne mažiau kaip 3), prašant raštu pateikti pasiūlymus dėl finansinių paslaugų suteikimo. Atrenkamas geriausias pasiūlymas. (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 6 d. nutarimu Nr. 368 patvirtintos „Lietuvos Respublikos Vyriausybės vertybinių popierių išleidimo tarptautinėse finansų rinkose, užsienio paskolų ėmimo ir kitų įsipareigojamųjų skolos dokumentų pasirašymo taisyklės).

Finansų ministerija Vyriausybei atstovauja ir valdant valstybės skolą. Ji Vyriausybės nustatyta tvarka ir jos sprendimu: sudaro su akcine bendrove Turto banku pavedimo sutartis dėl Finansų ministerijos perduodamų administruoti paskolų, valstybės garantijų ir kitų turtinių įsipareigojimų, nurašo beviltiškomis pripažintas paskolas arba skolas, tvarko valstybės vardu pasiskolintų lėšų ir prisiimtų įsipareigojimų dokumentus, sistemina, kaupia, saugo ir tvarko duomenis apie valstybės skolą, saugo valstybės vardu gautų paskolų sutarčių, valstybės garantijų, su Vyriausybės vertybinių popierių platinimu susijusių bei kitų įsipareigojamųjų skolos dokumentų originalus, planuoja skolinimosi poreikį, atlieka kitas įstatyme numatytas funkcijas. Visos Finansų ministerijos funkcijos valdant valstybės skolą išvardintos Valstybės skolos įstatymo 3 straipsnyje.

Aptarsime ir Finansų ministerijos (ir AB Turto banko), kaip kontrolės institucijos, funkcijas. Tai bus priežiūra siauruoju požiūriu. Finansų ministerija

- 1) Kontroluoja paskolų teikimą, paskirstymą, gražinimą, naudojimą ir kitų finansinių įsipareigojimų, susijusių su paskolomis, vykdymą;
- 2) Analizuoja skolininkų finansinę būklę;

³² Valstybės skolos įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2005, Nr. 2005, Nr. 83-3041.

- 3) Grupuoja paskolas ir kitus turtinius įsipareigojimus;
- 4) Turi teisę Vyriausybės nustatytais sąlygomis ir tvarka peržiūrėti paskolos arba skolos grąžinimo sąlygas ir pasirašyti su skolininku paskolos sąlygų pakeitimo sutartį arba skolos grąžinimo sutartį.

Reikia paminėti, kad Vyriausybė valstybės vardu pasiskolintas lėšas gali naudoti tik jau išvardintiems tikslams. Visiems Vyriausybės prisiimtiems turtiniams įsipareigojimams vykdyti naudojami visi galimi valstybės finansiniai ištekliai, aišku, ir naujų turtinių įsipareigojimų lėšos. Valstybės turtas negali būti įkeistas kaip valstybės turtinių įsipareigojimų įvykdymo užtikrinimo priemonė, be to, Lietuvos banko aukso ir užsienio valiutos rezervai tai pat negali būti įkeisti kaip valstybės turtinių įsipareigojimų įvykdymo užtikrinimo priemonė.

Finansų ministras pasirašo valstybės vardu gaunamų paskolų sutartis, dokumentus, susijusius su VVP platinimu, bei kitus įsipareigojamuosius dokumentus. Vyriausybės nutarimu šiuos dokumentus gali pasirašyti ir įgalioti valstybės tarnautojai. Teisinę išvadą, susijusią su šiais dokumentais, pasirašo teisingumo ministras.

Dar vienas Vyriausybės valstybės vardu pasiskolintų lėšų panaudojimo būdas yra paskolų teikimas iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų ir Lietuvos Respublikos, ir Europos Sąjungos ar Europos Ekonominės erdvės valstybių narių juridiniams asmenims bei jų filialams, išskyrus atvejus, kai paskolų sutartyse numatyta kitaip. Tokias paskolas galima vadinti perskolinama paskola. Tokios paskolos gavėjai valstybei moka Vyriausybės nustatytą metinę palūkanų normą. Šias sutartis pasirašo finansų ministras arba įgaliotas asmuo. Remiantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 4 d. nutarimu Nr. 667 patvirtintomis „Paskolų iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų bei valstybės garantijų teikimo ir suteiktų paskolų grąžinimo taisyklėmis“, perskolinamos paskolos teikiamos:

- 1) „Įtrauktiems į Valstybės investicijų programą (4 priedas) investicijų projektams finansuoti;
- 2) Valstybės socialinės apsaugos fondų skoliniam įsipareigojimams dengti ir šių fondų pinigų srautams subalansuoti.“³³

Perskolinamų paskolų grąžinimo garantija – paskolų grąžinimą užtikrinančios priemonės:

- 1) Savivaldybės garantija;
- 2) Turto įkeitimas (įkeičiamo turto vertė turi būti ne mažesnė kaip 160 proc. gaunamos paskolos dydžio);
- 3) Kitos priemonės.

³³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 4 d. nutarimas Nr.667 „Dėl paskolų iš valstybės vardu gautų paskolų lėšų, bei valstybės garantijų teikimo ir suteiktų paskolų grąžinimo tvarkos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 133-4792.

Norint gauti perskolinamą paskolą arba valstybės garantiją, Lietuvos Respublikos juridiniai asmenys, Lietuvos Respublikoje įsteigti Europos Sąjungos ar Europos ekonominės erdvės valstybių narių juridinių asmenų filialai, Lietuvos Respublikos savivaldybės ar valstybės socialinės apsaugos fondai turi pateikti Finansų ministerijai tam tikrus dokumentus. Ir savivaldybei, ir jau vardintiems fondams reikalaujamų dokumentų yra mažiau, o kitiems interesantams pateikiamas gana ilgas ir smulkus sąrašas pradedant prašymu suteikti perskolinamą paskolą ar valstybės garantiją, taip pat labai smulkiai aprašytas investicijų projektas, juridinio asmens steigimo dokumentai ir daug kitokių dokumentų.

Norintys gauti paskolą ar valstybės garantiją juridiniai asmenys turi atitikti tam tikras sąlygas. Jie turi būti neskolingi valstybės biudžetui bei socialiniams fondams, laiku vykdyti įsipareigojimus, turi būti mokūs, prieš juos nevyksta ikiteisminis tyrimas, nėra nagrinėjama baudžiamoji byla ir jie nėra pripažinti kaltais dėl nusikaltimų ir (arba) baudžiamųjų nusižengimų pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsnius, numatančius atsakomybę už nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus ekonomikai, verslo tvarkai, finansų sistemai

Trumpai aptarkime perskolinimo paskolų teikimo procedūrą. Finansų ministerija per 30 dienų nuo dokumentų gavimo išnagrinėja dokumentus ir parengia pasiūlymą valstybinei paskolų komisijai, išskyrus atvejus, kai Finansų ministerija kreipiasi į Lietuvos Respublikos Konkurencijos tarybą. Į ją kreipiamasi, jei paskola gali tapti valstybės pagalba. Konkurencijos tarybai atsakius, kad tai yra valstybės pagalba, Finansų ministerija nutraukia perskolinamos paskolos ar valstybės garantijos suteikimo procedūrą ir apie tai informuoja juridinį asmenį. Jei pateikti ne visi dokumentai arba jie neteisingai užpildyti, Finansų ministerija informuoja (per 5 dienas) interesantą ir dokumentų nenagrinėja. Finansų ministerija gali kreiptis į nepriklausomus ekspertus, prašydama įvertinti investicijų projektą. Tai pat Finansų ministerija teikia užklausą Centrinei projektų valdymo ar kitai agentūrai, jei joms būna pavesta investicinio projekto priežiūra.

Finansų ministerija, peržiūrėjusi pateiktus dokumentus parengia ir pateikia valstybinei paskolų komisijai išvadą ir ją pagrindžiančius dokumentus, paskolos sutarties projektus, jei buvo kreiptasi į konkurencijos tarybą – jos atsakymą, taip pat išvadą dėl projektų tikslingumo – tai paruošia Centrinė projektų valdymo agentūra arba ekspertai. Pateikiama ir kitų dokumentų. Valstybinė paskolų komisija, išnagrinėjusi gautus dokumentus, teikia pasiūlymus.

1. Pritarti, kad perskolinama paskola būtų suteikta. Tada Finansų ministerija rengia Vyriausybės nutarimo arba Seimo nutarimo projektą. Be to, finansų ministras su juridiniu asmeniu pasirašo perskolinamos paskolos sutartį. Prieš pasirašydamas sutartį ar garantiją, juridinis asmuo privalo pateikti paskolų grąžinimą užtikrinančius dokumentus.

2. Nepritarti, kad perskolinama paskola būtų suteikta. Tada Finansų ministerija per 5 dienas informuoja juridinį asmenį, norintį gauti perskolinamą paskolą ar valstybės garantiją.

Valstybės garantija suteikiama laikantis tų pačių įsipareigojimų.

Perskolinamos paskolos gavėjai už suteiktą perskolinamą paskolą moka Vyriausybės nustatytą metinę palūkanų normą. Finansų ministerija sistemina, kaupia, saugo ir tvarko duomenis apie suteiktas perskolinamas paskolas ir valstybės garantuotas paskolas, saugo šių paskolų sutarčių ir valstybės garantijų dokumentų originalus.

Panagrinėkime kitą valstybės skolos rūšį – paskola su valstybės garantija. Jos apibrėžimą rasime tame pačiame valstybės skolos įstatyme: “Valstybės garantija – valstybės turtinis įsipareigojimas gražinti visą skolą arba jos dalį ir apmokėti už gražinamą skolą ar jos dalį palūkanas vidaus arba užsienio kreditoriui už skolininką, už kurio įsipareigojimų įvykdymą garantuoja valstybė, jeigu šis neįvykdo arba įvykdo ne visus paskolos sutartyje arba kituose įsipareigojamuosiuose skolos dokumentuose numatytus įsipareigojimus.”³⁴

Valstybės garantijos kreditoriams teikiamos tik dėl paskolų, kurios naudojamos įtrauktiems į Valstybės investicijų programą (4 priedas) investicijų projektams finansuoti. Garantija teikiama, jei ne mažiau kaip 25 proc. investicijų projekto finansuojama savo lėšomis. Antra, garantija teikiama ne visai paskolai – ne daugiau kaip 80 proc. gaunamos paskolos sumos, išskyrus valstybės garantijas dėl tarptautinių finansų institucijų teikiamų paskolų. Investicijų projektas, kuriam naudojama paskola su garantija, turi būti pelningas, t.y. sukaupti pakankamai lėšų paskolai gražinti. Pagrindinės garantijų teikimo nuostatos nedaug skiriasi nuo skolinimosi valstybės vardu. Sprendimą suteikti garantiją dėl didesnės nei 40 mln. Lt Vyriausybės siūlymu priima Seimas, o dėl garantijos už paskolą mažesnę nei 40 mln. Lt sprendimą priima Vyriausybė, vadovaudamasi atitinkamų metų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymu arba kitais įstatymais. Valstybės garantiją pasirašo finansų ministras, kreditorių pageidavimu teikiamą teisinę išvadą – teisingumo ministras. Už valstybės teikiamą garantiją gali būti imama garantinė įmoka – iki 3 proc. paskolos sumos. Garantinė įmoka neimama iš valstybės socialinės apsaugos fondų ir savivaldybių. Jos dydį nustato Vyriausybė Valstybinės paskolų komisijos siūlymu.

Atvejus, kai turtiniai įsipareigojimai pagal valstybės garantijas tampa valstybės skola, aptarsime kalbėdami apie valstybės skolos apskaičiavimą.

Vyriausybė sudaro Valstybinę paskolų komisiją, kuri teikia pasiūlymus Vyriausybei dėl paskolų iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų ir valstybės garantijų suteikimo. Komisijos sudėtis

³⁴ Valstybės skolos įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2005, 2005, Nr. 83-3041.

patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 4 d. nutarimu Nr. 667 „Dėl paskolų iš valstybės vardu gautų paskolų lėšų bei valstybės garantijų teikimo ir suteiktų paskolų gražinimo tvarkos patvirtinimo“.

To paties nutarimo pakeitimu nustatyti tokie valstybinės paskolų komisijos įgaliojimai:

1. „Valstybinė paskolų komisija svarsto ir teikia Lietuvos Respublikos Vyriausybei pasiūlymus dėl:
 - 1.1. Paskolų iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų ir valstybės garantijų teikimo valstybės investicijoms finansuoti, taip pat suteiktų valstybės garantijų sąlygų keitimo.
 - 1.2. Suteiktų paskolų pagal paskolų iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų sutartis ir kitus įsipareigojamuosius skolos dokumentus kapitalizavimo, reikalavimų perleidimo atlygintinai, skolos perkėlimo, skolininko atleidimo nuo apskaičiuotų, bet nesumokėtų delspinigių ir delspinigių skaičiavimo sustabdymo, atleidimo nuo valiutų kursų skirtumo mokėjimo.
 - 1.3. Teisės aktuose nustatytų valstybės, kaip kreditoriaus, teisių įgyvendinimo pagal paskolų iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų sutartis ir kitus įsipareigojamuosius skolos dokumentus.
2. Valstybinė paskolų komisija svarsto ir teikia Finansų ministerijai pasiūlymus dėl suteiktų paskolų gražinimo sąlygų keitimo, jeigu numatoma keisti teisės aktuose nurodytas paskolų teikimo ar gražinimo sąlygas, taip pat skolos gražinimo sutarčių pasirašymo ar jų sąlygų keitimo, bankroto ar restruktūrizavimo bylų iškėlimo tikslingumo.³⁵

Suteiktų perskolinamų paskolų ir valstybės garantuotų paskolų apskaitą tvarko Finansų ministerija, kuri užtikrina, kad būtų įvykdyti visi valstybės įsipareigojimai pagal valstybės garantijų sutartis (raštus) arba kitus įsipareigojamuosius skolos dokumentus iš visų galimų šiam tikslui panaudoti valstybės lėšų.

Skolininkai kas mėnesį Finansų ministerijai teikia valstybės garantuotų paskolų panaudojimo ir gražinimo ataskaitas. Perskolinamos paskolos ir valstybės garantuotos paskolos gavėjai privalo iki atitinkamų metų birželio 1 dienos pateikti Finansų ministerijai metinės finansinės atskaitomybės dokumentus, metinės veiklos auditoriaus išvadą disponavimo paskola laikotarpiu, kito laikotarpio auditoriaus išvadą Finansų ministerijos iniciatyva, taip pat informaciją apie esamas ir atidaromas naujas sąskaitas bankuose, bankų sąskaitų ir kitų rekvizitų, nurodytų sutartyse, pasikeitimus. Jei skolininkai turi būti kontroliuojami tam tikrų valstybės ir savivaldybių institucijų, tai pastarosios prižiūri investicijų projektų įgyvendinimo veiklą, lėšų

³⁵ Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 4 d. nutarimu nr. 667 „Dėl paskolų iš valstybės vardu gautų paskolų lėšų bei valstybės garantijų teikimo ir suteiktų paskolų gražinimo tvarkos patvirtinimo // Valstybės žinios. 2005, Nr. 133-4792.

naudojimą pagal tikslinę paskirtį ir apie tai kas pusmetį informuoja Finansų ministeriją, o jei reikia – kitas valstybės institucijas.

Trumpai aptarsime skolininkų ir skolininkų, kurių įsipareigojimų vykdymą garantuoja valstybė, finansinės veiklos kontrolę. Čia susidursime su siauruoju priežiūros būdu. Valstybės skolos įstatymo devintame straipsnyje sakoma, kad skolininkai, kurių įsipareigojimų vykdymą garantuoja valstybė, privalo teikti Finansų ministerijai arba AB Turto bankui metinės ūkinės ir finansinės veiklos ataskaitas, metinės veiklos, kai buvo disponuojama paskola, auditoriaus išvadą, kito laikotarpio auditoriaus išvadą šios ministerijos arba akcinės bendrovės Turto banko pareikalavimu, taip pat informaciją apie esamas ir atidaromas naujas sąskaitas kredito įstaigose, kredito įstaigų sąskaitų ir kitų rekvizitų, nurodytų sutartyse, pasikeitimus. Už auditą mokama iš skolininko lėšų. Valstybės ir savivaldybių kontrolės institucijos ir įstaigos tikrina skolininkų ir skolininkų, kurių įsipareigojimų vykdymą garantuoja valstybė, ūkinę ir finansinę būklę, taip pat iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų teikiamų paskolų ir valstybės garantijų teikimą, paskolų naudojimą pagal tikslinę paskirtį ir grąžinimą. Reikia paminėti, kad skolininkai privalo pateikti Finansų ministerijai, audito įmonėms, kontrolės institucijoms reikalaujamus dokumentus iki nustatytų terminų.

Panagrinėkime situaciją, kai skolininkas, turintis valstybės garantiją, negali grąžinti skolos. Tokius atvejus reglamentuoja 2004 m. gruodžio 20 d. Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymas Nr. 1K- 398 „Dėl valstybės garantijų kreditoriams vykdymo (apmokėjimo) taisyklių patvirtinimo.“ Valstybės garantijos vykdytojas – Lietuvos Respublikos Finansų ministerija, o tiksliau, Finansų rinkos departamento Finansinių paslaugų skyrius ir Valstybės išdo departamentas.

Skolininkas, kurio įsipareigojimų vykdymą garantuoja valstybė, negalintis laiku įvykdyti savo įsipareigojimų kreditoriui, ne vėliau kaip prieš 30 dienų iki įsipareigojimų įvykdymo dienos kreipiasi į Finansų ministeriją ir pateikia prašymą vykdyti garantinius įsipareigojimus. Kartu su prašymu pateikiamas ir motyvuotas paaiškinimas, kodėl skolininkas negali įvykdyti įsipareigojimų bei kreditoriaus reikalavimo įvykdyti įsipareigojimus kopiją. Taisyklių 5 punkte nurodoma, kad finansinių paslaugų skyrius, gavęs prašymą, patikrina, ar:

- 1) Prievolė, už kurią garantavo valstybė, yra galiojanti;
- 2) Mokėjimo data atitinka paskolos sutartyje nurodytą mokėjimo grafiką;
- 3) Paskola su valstybės garantija yra perduota administruoti akcinei bendrovei Turto bankui.

Kai paskola su valstybės garantija yra perduodama AB Turto bankui, Finansų rinkos departamentas per 5 darbo dienas kreipiasi į jį (AB Turto bankas yra atsakingas už išvadų apie skolininko būklę pateikimą laiku, jų patikimumą ir teisingumą) su prašymu pateikti išvadas dėl skolininko finansinės būklės ir galimybių įvykdyti įsipareigojimus kreditoriui. Jei paskola nėra

perduota AB Turto bankui, Finansinių paslaugų skyrius pats išanalizuoja (jis yra atsakingas už veiksmų, kuriais siekiama įsitikinti, ar iš tiesų skolininkas yra nepajėgus įvykdyti savo įsipareigojimų kreditoriui, atlikimo operatyvumą, valstybės garantijos įvykdymo koordinavimą, dokumentų parengimą, teisingumą ir pateikimą laiku) skolininko finansinę būklę ir padaro išvadą apie galimybę vykdyti įsipareigojimus kreditoriui. Jei išvadai padaryti reikia tam tikrų dokumentų, Finansų rinkos departamentas gali pareikalauti, kad skolininkas juos pateiktų. Finansų rinkos departamentas, padaręs arba gavęs išvadą, kad skolininkas yra nepajėgus vykdyti įsipareigojimus kreditoriui, parengia ir ne vėliau kaip per 5 darbo dienas iki įsipareigojimų įvykdymo dienos pateikia Valstybės išdo departamentui raštą su prašymu įvykdyti kreditoriaus reikalavimą. Taip pat pateikiama kreditoriaus reikalavimų kopija. Skolininkui pavėlavus pateikti prašymą, visi šie veiksmai atliekami per protingą terminą. Valstybės išdo departamentas, atsakingas už mokėjimo dokumentų parengimo teisingumą ir už mokėjimo įvykdymą laiku, gavęs raštą, iš skolintų lėšų iki nurodytės datos įvykdo mokėjimą kreditoriui ir per 5 darbo dienas Finansų rinkos departamentui apie tai praneša bei pateikia mokėjimo pavedimo kopiją. Ne vėliau kaip per 10 dienų tas pats departamentas informuoja skolininką ir AB Turto banką, kai pastarasis administruoja paskolą.

Finansų ministerija, įvykdžiusi įsipareigojimus kreditoriui, turi atgręžtinio reikalavimo teisę skolininkui, už kurio įsipareigojimų įvykdymą garantavo valstybė. Per 2005 metus valstybė kreditoriams išmokėjo 25,62 mln. Lt už negalinčius įsipareigojimų įvykdyti skolininkus ir pasinaudojo atgręžtinio reikalavimo teise.

Jei Finansų rinkos departamento gautoje ar padarytoje išvadoje nustatoma, kad skolininkas pajėgus įvykdyti visus (ar dalį) įsipareigojimus kreditoriui, tai ne vėliau kaip per 3 darbo dienas yra informuojamas ir skolininkas, kad Finansų ministerija nevykdys garantinių įsipareigojimų (ar jų dalies) ir pareikalauja, kad skolininką įvykdytų įsipareigojimus.

Reikėtų pašnekėti ir apie garantijų institucijas. Štai kaip garantijų institucija apibrėžiama valstybės skolos įstatyme: “Garantijų institucija, už kurios įsipareigojimų įvykdymą garantuoja valstybė, – Vyriausybės įsteigtas juridinis asmuo, kuris užtikrina kredito įstaigoms pagal garantijas Lietuvos Respublikos juridiniams asmenims, Lietuvos Respublikoje įsteigtiems Europos Sąjungos ar Europos ekonominės erdvės valstybių narių juridinių asmenų filialams ar Lietuvos Respublikos piliečiams, ar nuolatiniais Lietuvos gyventojams teikiamų paskolų gražinimą ir už kurio įsipareigojimų įvykdymą gražinti visą skolą arba jos dalį ir už gražinamą skolą ar jos dalį apmokėti palūkanas garantuoja valstybė.”³⁶

Pateiksiu ir garantijos už tokias institucijas apibrėžimą: “Valstybės garantija už garantijų instituciją – valstybės turtinis įsipareigojimas įvykdyti garantijų institucijos, už kurios

³⁶ Valstybės skolos įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2005, Nr. 2005, Nr. 83-3041.

įsipareigojimų pagal šios institucijos išduotą garantiją gražinti visą skolą arba jos dalį ir už gražinamą skolą ar jos dalį apmokėti palūkanas įvykdymą garantuoja valstybė, įsipareigojimus kredito įstaigoms, jeigu garantijų institucija neįvykdo arba įvykdo ne visus garantijoje numatytus įsipareigojimus.”³⁷

Vyriausybė turi teisę steigti jau minėtas garantijų institucijas, kurios užtikrintų kredito įstaigoms pagal garantijas teikiamų paskolų gražinimą. Kam tos paskolos teikiamos – jau sakyta. Garantijų institucija nagrinėja tokių asmenų prašymus užtikrinti kredito įstaigoms, teikiančioms paskolas, paskolų gražinimą, tvarko suteiktų garantijų apskaitą, kontroliuoja, kaip yra įgyvendinami verslo planai, ir taiko poveikio priemones garantijų sąlygų nevykdantiems skolininkams. Garantijų institucijų veiklą prižiūri Vyriausybės įgaliota institucija. Garantijų institucija ne vėliau kaip per 4 mėnesius nuo finansinių metų pabaigos privalo pateikti Vyriausybei metinę finansinę atskaitomybę kartu su audito išvadomis. Naujos garantijos nesuteikiamos, jei šių institucijų nuostoliai pasiekia ketvirtį įstatinio kapitalo dydžio. Už garantijų institucijų įsipareigojimus kredito įstaigoms pagal garantijas įvykdymą garantuoja valstybė, t.y. Vyriausybės įsteigtų garantijų institucijų įsipareigojimai kredito įstaigoms prilyginami valstybės garantijai. Vyriausybė kasmet kiekvienai garantijų institucijai nustato įsipareigojimų pagal garantijas limitus. Šie limitai negali viršyti atitinkamų metų Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme nustatyto limito. 2006 m. valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme nustatytas 470 000 tūkst. Lt limitas. Į garantijų institucijų prisiimtų įsipareigojimų su valstybės garantija limitą neįtraukiama garantijų institucijų įsipareigojimų dalis, kuri yra pergarantuota finansinių institucijų, turinčių aukščiausią kredito reitingą (AAA), suteiktą tarptautinių reitingų agentūrų „Moody’s“ ir (arba) „Standard & Poor’s“.

Šiuo metu veikia dvi garantijų institucijos: UAB „Žemės ūkio paskolų garantijų fondas“ ir UAB „Investicijų ir verslo garantijos“. Trumpai papasakosiu apie vieną iš jų. 2001 m. liepos 11 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr.887 “ Dėl smulkaus ir vidutinio verslo plėtros “ įsteigiama garantijų instituciją – UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ (toliau – INVEGA). Bendrovė garantuoja paskolas vidutinėms, mažoms ir mikroįmonėms, kurių darbuotojų skaičius per metus turėtų neviršyti 100, o prašomos paskolos suma - 2 mln. Lt. Už suteiktą garantiją verslininkas turi sumokėti 1-1,5 proc. garantijos sumos. INVEGA taip pat kompensuoja iki 50 proc. bankams sumokėtų paskolos palūkanų. Šiais metais INVEGA įsipareigojimų limitas siekia 80 mln. Lt. Per 2004 metus INVEGA garantavo 175 paskolas už 44 mln. Lt - 17 proc. didesnę sumą nei 2003 m. INVEGA teikia garantijas, kuriomis užtikrinamas smulkaus ir vidutinio verslo subjektams suteiktų paskolų gražinimas kredito įstaigoms

³⁷ Valstybės skolos įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2005, Nr. 2005, Nr. 83-3041.

(didžiausias bendrovės atsakomybės limitas – 80 proc.), teikia mikrokreditus, investuoja kapitalą, apskaito finansinius srautus, administruoja dalinį paskolų palūkanų kompensavimą smulkaus ir vidutinio verslo subjektams ir verčiasi kita veikla, susijusia su išvardintomis veiklomis. INVEGA prižiūri Ūkio ministerija.

Vyriausybė, pasibaigus biudžetiniams metams, kartu su valstybės biudžeto įvykdymo apyskaita pateikia Seimui valstybės skolos bei suteiktų paskolų iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų ir suteiktų valstybės garantijų ataskaitas. Valstybės kontrolė įvertina šias ataskaitas ir teikia Seimui išvadą. Trumpai apžvelgsime 2005 m. „Valstybės kontrolės išvadą dėl Lietuvos Respublikos 2005 m. valstybės skolos ataskaitų“³⁸.

Valstybės kontrolės nuomone, valstybės skolos ataskaita parengta pagal Valstybės skolos įstatymą ir kitus teisės aktus, reglamentuojančius valstybės skolos ataskaitos parengimą, reikalavimus. Tačiau yra ir keletas trūkumų: apyskaitos aiškinamajame rašte neatskleista, kaip yra apskaitoma vidaus skola, t. y. kokie konkrečiai nurodytų šaltinių duomenys yra naudojami, nepakankamai užtikrinamas valstybės skolos ataskaitos duomenų baigtumas. Apyskaitos aiškinamajame rašte neatskleista, kokiais pagrindais remiantis į valstybės skolą įtraukiami turtiniai įsipareigojimai pagal valstybės garantijas, kai valstybė ar savivaldybė už skolininką nuolat (sistemiškai) vykdo savo įsipareigojimus pagal garantijas.

Valstybės kontrolė išskiria tokias priežastis, dėl kurių 2005m. padidėjo valstybės skola: valiutų kursų pokyčiai, padidėjęs skolinimasis vidaus rinkoje, trumpalaikio skolinimosi padidėjimas, prisiimti bankrutavusių įmonių skoliniai įsipareigojimai, kurie buvo suteikti su valstybės garantija.

Vyriausybė patvirtino 590,1 mln. Lt Valstybės skolos valdymo programai (toliau – Programa) vykdyti, kurios tikslas – užtikrinti valstybės skolinimosi poreikio finansavimą ir gerinti valstybės skolos valdymą. Valstybės kontrolės auditoriai atlikę Programos vykdymo vidaus kontrolės vertinimą, nustatė, kad Finansų ministerijoje vidaus kontrolė vykdančią Programą yra pakankama ir patikima, rizika yra normali. Taip pat nustatyta, kad skolų, garantijų institucijų bei skolinimosi kryptyse nurodyti limitai neviršyti.

Baigiant apie valstybės skolinimąsi, reikia paminėti, kad Finansų ministerija Lietuvos banke turi paskolų rizikos sąskaitą – tai sąskaita, į kurią pervedamos lėšos skirtos probleminėms paskoloms aptarnauti.

Taigi, norint efektyviai prižiūrėti valstybės skolą, būtina laikytis išleistų teisės aktų, tinkamai juos įgyvendinti. Svarbiausi teisės aktai yra Vyriausybės nutarimas reglamentuojantis Vyriausybės vidutinės trukmės skolinimosi politikos kryptis, Valstybės skolos įstatymas bei

³⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės kontrolės išvada Nr. S-(60-1.9)1620 Lietuvos Respublikos Seimui „Dėl Lietuvos Respublikos 2005 metų valstybės skolos ataskaitų“.

2006 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas. Visi kiti teisės aktai yra juos konkretinantys ir reglamentuojantys tuos aspektus, kurie įstatyme apibrėžti abstrakčiai. Svarbiausius sprendimus, susijusius su skolinimusi priima Seimas ir Vyriausybė. Skolą valdo Finansų ministerija, AB Turto bankas. Išvadas tiekia Valstybės kontrolė. Šiame poskyryje išskirti skolinimosi tikslai, iš kurių autoriaus nuomone, pagrindiniai yra valstybės biudžeto deficito ir valstybės skolos kompensavimas, limitai ir kiti dalykai, be kurių skolos valdymas nebūtų efektyvus.

2.2. SAVIVALDYBIŲ SKOLINIMASIS

Į darbą įtraukėme ir savivaldybių skolinimąsi, nes tai viena iš valstybės skolinimosi sudedamųjų dalių. Taip pat tai valstybės teritorijos administracinis vienetas, turintis teisę laisvai ir savarankiškai tvarkytis pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją ir įstatymus, bei skolintis biudžeto pajamų trūkumui kompensuoti.

Analizuojant savivaldybių skolinimosi tvarką, remsimės 2004 m. kovo 26 d Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 345 “Dėl savivaldybių skolinimosi taisyklių patvirtinimo”. Pirmiausia reikia paminėti, kokias paskolas gali imti savivaldybė. Ji gali:

- 1) Imti ilgalaikes paskolas iš vidaus ir užsienio kreditorių investicijų projektams finansuoti, nesunaudojamiesiems kilnojamiesiems ir nekilnojamiesiems daiktams įsigyti, skoloms padengti. Jų gražinimo terminas ilgesnis nei vieneri metai;
- 2) Imti trumpalaikes paskolas iš vidaus ir užsienio kreditorių biudžetinais metais laikinam pajamų trūkumui padengti, kai nepakanka šiam tikslui savivaldybės biudžeto apyvartos lėšų. Jų gražinimo terminas baigiasi tais pačiais biudžetinais metais;
- 3) Suteikti garantijas dėl savivaldybės kontroliuojamų įmonių paskolų, naudojamų investicijų projektams finansuoti.

Savivaldybė gali imti paskolas tik turėdama savivaldybės kontrolieriaus tarnybos išvadą. Be to turi būti Tarybos sprendimas. Savivaldybių skolos limitai nustatomi Seimui tvirtinant Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinius rodiklius.

Skola gali būti įforminama:

- 1) pasirašant paskolų sutartį;
- 2) pasirašant lizingo sutartį;
- 3) pasirašant kitus įsipareigojamuosius skolos dokumentus.

“Kiti įsipareigojamieji skolos dokumentai – tai skolinantis priimtas įsipareigojimas (neapimantis įsipareigojimų, prisiimtų išplatinus Vyriausybės vertybinius popierius, pasirašius paskolų sutartis, lizingo (finansinės nuomos) sutartis, suteikus valstybės garantijas) gražinti

dokumentuose nurodytą pinigų sumą šiuose dokumentuose sutartomis (nustatytomis) sąlygomis (komerciniai popieriai, paprastieji ir įsakomieji vekseliai, depozitų sertifikatai ir pan.).”³⁹

Į savivaldybės skolą ir skolinimosi limitus įtraukiami įsipareigojimai gražinti jau gautas, bet dar negražintas lėšas, materialines vertybes, bei suteiktas, bet neapmokėtas paslaugas. Iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto apyvartos lėšų („Valstybės biudžeto apyvartos lėšos sudaromos iš biudžeto lėšų likučio, o kai jo nepakanka – iš biudžeto pajamų“⁴⁰) savivaldybėms suteiktos trumpalaikės paskolos į savivaldybių skolinimosi limitus neįskaitomos. Tai tikslinė paskola (būtina pateikti Finansų ministerijai paskolos panaudojimo pagal tikslinę paskirtį ataskaitą), suteikiama paskolos sutartimi laikinam pajamų trūkumui kompensuoti, kai šiam tikslui nepakanka savivaldybės biudžeto apyvartinių lėšų. Ji įforminama paskolos sutartimi, kurią pasirašo savivaldybės tarybos įgaliotas asmuo ir finansų ministras ar jo įgaliotas asmuo. Už suteiktas paskolas savivaldybė moka 1 proc. metines palūkanas. Paskola teikiama iki biudžetinių metų pabaigos. Jei savivaldybės finansinė būklė nepagerėja, tai terminas gali būti pratęstas, bet ne ilgiau nei iki biudžetinių metų pabaigos. Finansų ministerija turi teisę negražintą paskolos sumą įskaityti kaip savivaldybės biudžeto gautas pajamų įmokas, jeigu skola negražinama iki nustatyto termino, ji naudojama ne pagal tikslą arba neteikiama paskolos naudojimo pagal tikslinę paskirtį ataskaita.

Savivaldybė gali skolintis tokiais būdais:

- 1) tiesiogiai iš vidaus ir užsienio kreditorių;
- 2) gali imti paskolas iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų;
- 3) imti paskolas iš vidaus ir užsienio kreditorių su valstybės garantija.

Savivaldybių biudžetų asignavimų valdytojai ir jiems pavaldžios biudžetinės įstaigos savo vardu negali prisiimti jokių skolinių įsipareigojimų. Galima išimtis, kai Vyriausybė nustato maksimalias lėšų sumas, kurioms einamaisiais metais jau minėti asmenys gali prisiimti įsipareigojimus sudarydami sutartis dėl projektų, remiamų iš Europos Sąjungos finansinės paramos ir bendrojo finansavimo lėšų, įgyvendinimo.

Savivaldybė privalo teikti Finansų ministerijai skolinių santykių ataskaitas.

Skiriami tokie savivaldybių skolinimosi limitai (dydžiai pateikti iš 2006 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo):

1. Metinis savivaldybės grynojo skolinimosi limitas – tai einamaisiais metais savivaldybės prisiimti įsipareigojimai gražinti kreditoriams lėšas, pasirašius anksčiau minėtas sutartis ir atėmus einamaisiais metais pagal šiuos įsipareigojimus gražintas lėšas. Suma negali viršyti 20 proc. tų metų savivaldybės biudžeto pajamų.

³⁹ Valstybės skolos įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2005, Nr. 2005, Nr. 83-3041.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 82-3262.

2. Metinis savivaldybės trumpalaikio skolinimosi limitas – toks pat kaip ir grynasis skolinimosi limitas, bet taikomas tik trumpalaikiams įsipareigojimams. Jo suma negali viršyti 10 proc. patvirtintų tų metų savivaldybės biudžeto pajamų.
3. Savivaldybių garantijų limitas – tai savivaldybių prisiimti įsipareigojimai pagal garantijas ir laidavimus dėl savivaldybės kontroliuojamų įmonių prisiimtų, bet dar neįvykdytų įsipareigojimų gražinti kreditoriams lėšas pasirašius jau minėtus skolos dokumentus. Jo suma negali viršyti 5 proc. patvirtintų tų metų savivaldybės biudžeto pajamų.

Savivaldybės skola negali viršyti 35 proc. (Vilniaus miesto savivaldybės – 50 proc., Kauno miesto savivaldybės – 50 proc.) patvirtintų tų metų savivaldybės biudžeto pajamų. Gražintina tais kalendoriniais metais savivaldybės paskolų ir palūkanų bei su paskolų ėmimu susijusių įmokų suma negali viršyti 20 proc. patvirtintų tų metų savivaldybės biudžeto pajamų. Savivaldybėms, išskyrus Vilniaus ir Kauno miestų savivaldybes, vykdančioms projektus, finansuojamus iš Europos Sąjungos ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšų, šiems projektams vykdyti nustatomas papildomas 10 proc. skolos limitas, iš jų 2 proc. limitas – avansiniam šių projektų finansavimui. Savivaldybėms, kurių investicijų projektai įtraukti į Valstybės investicijų 2006–2008 metų programą, gali būti nustatyti didesni skolinimosi limitai, išskyrus tas savivaldybes, kurios nemažina kreditorių įsiskolinimo.

Taigi savivaldybė skolinasi pajamų trūkumui kompensuoti, investiciniams projektams finansuoti. Įsipareigojimai gali būti ilgalaikiai ir trumpalaikiai. Skolinamasi tiesiogiai iš vidaus ir užsienio kreditorių, galima imti paskolas iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų, galima imti paskolas iš vidaus ir užsienio kreditorių su valstybės garantija. Skola įforminama pasirašius paskolų sutartį, lizingo sutartį ar kitus įsipareigojamuosius dokumentus. Išskiriamas grynojo skolinimosi limitas, trumpalaikio skolinimosi limitas, savivaldybių garantijų limitas. Savivaldybė gali imti paskolas tik turėdama savivaldybės kontrolieriaus tarnybos išvadą. Be to būti Tarybos sprendimas.

2.3. VALSTYBĖS SKOLOS APSKAIČIAVIMAS IR GRAŽINIMAS

Pagrindinis teisės aktas, kalbant apie valstybės skolos apskaičiavimą, yra 2004 m. gegužės 14d. finansų ministro įsakymu nr. 1K-189 “Dėl valstybės skolos apskaičiavimo taisyklių patvirtinimo “ patvirtintos valstybės skolos apskaičiavimo taisyklės. Pagal jas valstybės skola skaičiuojama kaip vidaus ir užsienio skolos suma. Reikėtų išsiaiškinti, kas imama skaičiuojant valstybės skolą:

- 1) “Valdžios sektoriaus, tai yra centrinės valdžios, vietos valdžios ir valstybės socialinės apsaugos fondų prisiimti, bet dar neįvykdyti skoliniai įsipareigojimai pagal paskolų sutartis, lizingo (finansinės nuomos) sutartis ir kitus įsipareigojamuosius skolos dokumentus;
- 2) Turtiniai įsipareigojimai pagal valstybės ir savivaldybių garantijas, kai skolininkui, už kurio įsipareigojimų įvykdymą garantuoja valstybė ar savivaldybė, iškelta bankroto arba restruktūrizavimo byla, jis yra likviduojamas arba likviduotas, kai su šiuo skolininku yra sudaroma Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme nurodyta taikos sutartis ir kitais atvejais, kai valstybė ar savivaldybė už skolininką nuolat (sistemiškai) vykdo savo įsipareigojimus pagal garantijas”.⁴¹

Antrasis punktas atitinka Valstybės skolos įstatymo 6 straipsnio 5 dalį, kurioje reglamentuojamas atvejis, kai valstybės turtiniai įsipareigojimai pagal valstybės garantijas tampa valstybės skola. Centrinės valdžios sektoriaus skolinių įsipareigojimų duomenų bazę sudaro:

- 1) Šiam sektoriui priskiriamų subjektų gaunamų vidaus (užsienio) paskolų žiniaraščio duomenys;
- 2) VVP išleistų vidaus (užsienio) rinkose emisijų žiniaraščio duomenys;
- 3) Šiam sektoriui priskiriamų subjektų įsipareigojimai pagal lizingo ir daiktų pirkimo išsimokėtinai sutartis – valstybės biudžeto asignavimų valdytojų mėnesio pažyma;
- 4) Šiam sektoriui priskiriamų subjektų gautos paskolos iš kredito įstaigų – Lietuvos banko pinigų apžvalgos mėnesinis leidinys.

Valstybės socialinės apsaugos fondų sektoriaus skolinių įsipareigojimų bazę sudaro valstybinės socialinės apsaugos fondų sektoriui priskiriamų subjektų gaunamų vidaus (užsienio) paskolų žiniaraščio duomenys ir 4 punktas iš centrinės valdžios sektoriaus skolinių įsipareigojimų bazės. Savivaldybių skoliniai įsipareigojimai pateikiami savivaldybių skolinių įsipareigojimų ketvirčio ataskaitoje, o duomenys apie vietos valdžios sektoriaus subjektų gautas paskolas iš kredito įstaigų – Lietuvos banko pinigų apžvalgos mėnesiniame leidinyje.

Valstybės skola skaičiuojama nominalia verte. Jei skola yra užsienio valiuta, tai ji perskaičiuojama į vidaus valiutą, remiantis oficialiu tos dienos Lietuvos banko paskelbtu užsienio ir vidaus valiutų kursu. Dabar tiksliai apibrėšime, kas imama skaičiuojant valstybės vidaus skolą. Prieš tai paminėsiu, kad visi subjektai, apie kuriuos bus kalbama, turi teisę prisiimti skolinius įsipareigojimus. Taigi:

- 1) Valdžios sektoriui priskiriamų subjektų vidaus paskolų (pagal paskolų sutartis) bendra suma, susidaranti iš kreditoriams negražintų paskolų;

⁴¹ Finansų ministro 2004 m. gegužės 21 d. įsakymas Nr. 1K-189 „Dėl valstybės skolos apskaičiavimo taisyklių patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2004, Nr.82-2972.

- 2) Valstybės ar savivaldybių suteiktos garantijos vidaus kreditoriams (rezidentams), kai skolininkui, už kurio įsipareigojimus garantuoja valstybė ar savivaldybė, pritaikomi jau anksčiau minėti atvejai (Valstybės skolos įst. 6 str. 5 d.). Šių bylų atveju skolininko įsipareigojimai rezidentams tampa valstybės skola nuo teismo nutarties įsiteisėjimo dienos. Kitais atvejais – nuo Vyriausybės ar savivaldybės tarybos sprendimo sistemingai vykdyti įsipareigojimus priėmimo dienos;
- 3) Valdžios sektoriui priskiriamų subjektų prisiimti, bet dar neįvykdyti turtiniai įsipareigojimai rezidentams pagal lizingo sutartis;
- 4) Iš rezidentų neišpirktų vidaus VVP bendra suma;
- 5) Valdžios sektoriui priskiriamų subjektų prisiimti, bet dar neįvykdyti įsipareigojimai pagal kitus skolos įsipareigojamuosius dokumentus (paprastieji, įsakomieji vekseliai ir pan).

Valstybės užsienio skolai apskaičiuoti taikomos tos pačios jau išvardintos taisyklės, tik rezidentus keičia nerezidentai, o vidaus skolą keičia užsienio skola.

Valstybės skola skaičiuojama pagal paskutinės ataskaitinio ketvirčio dienos būklę ir skelbiama Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos interneto puslapyje ne vėliau kaip kito ketvirčio paskutinę dieną. Centrinės valdžios skola skaičiuojama pagal paskutinės ataskaitinio mėnesio dienos būklę ir skelbiama Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos interneto puslapyje ne vėliau kaip kito mėnesio paskutinę dieną. Skolos (ir valstybės, ir centrinės valdžios) duomenys gali būti tikslinami skelbiant kito ataskaitinio laikotarpio skolą. Valstybės skola skaičiuojama tūkstančiais litų.

Nei Lietuvos Respublikos skolos įstatyme, nei kituose aktuose nėra konkrečiai kalbama apie skolos grąžinimą. Tik iš minėto įstatymo 10 straipsnio 1 d. galima spręsti, kad skolų ar paskolų grąžinimo terminai ir sąlygos aptariamose konkrečiose sutartyse. Panagrinėsime Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 4 dienos nutarimą nr. 667 „Dėl paskolų iš valstybės vardu gautų paskolų lėšų, bei valstybės garantijų teikimo ir suteiktų paskolų grąžinimo tvarkos patvirtinimo“

Finansų ministerija prižiūrdama ir kontroliuodama perskolinamas paskolas, valstybės garantuotas paskolas bei jų grąžinimo eigą gali taikyti šias priemones:

- 1) Pertvarkyti šias paskolas – siūlyti šalių susitarimu pakeisti paskolos arba skolos grąžinimo sutarčių sąlygas (pakeisti paskolos arba skolos (jos dalies) grąžinimo arba palūkanų mokėjimo terminus, palūkanų normą ir pan.);
- 2) Perleisti reikalavimą – atlygintinai perleisti tretiesiems asmenims reikalavimą grąžinti paskolą arba skolą ir įvykdyti su jomis susijusius kitus turtinius įsipareigojimus;
- 3) Duoti sutikimą perkelti skolą – taip elgiamasi, jeigu yra pagrindas manyti, kad naujas skolininkas vykdys įsipareigojimus;

- 4) Kapitalizuoti paskolas – įsigyti gavusiųjų perskolinamas paskolas ir valstybės garantuotas paskolas akcijų už emisijos kainą, įskaitydama jų išskolinimus valstybei pagal perskolinamos paskolos arba skolos grąžinimo sutartis ir kitus įsipareigojamuosius skolos dokumentus, kai šie skolininkai didina įstatinį kapitalą papildomais įnašais;
- 5) Atleisti skolininkus nuo delspinigių ir valiutų kurso skirtumo mokėjimo, taip pat sustabdyti delspinigių skaičiavimą.

Dėl visų išvardintų priemonių sprendimą priima Vyriausybė.

Ir valstybės skolos įstatyme, ir šiose taisyklėse apie skolos grąžinimą tik užsimenama, kad paskolų gavėjai perskolintas paskolas grąžina perskolinamos paskolos sutartyse nustatytais sąlygomis ir tvarka, t.y. turi pervesti lėšas į minėtose sutartyse nurodytas sąskaitas.

Skolininkai praleidę prievolės įvykdymo terminą, jei po šio termino dėl valiutos kurso ta valiuta, kuria turi būti mokama, nuvertėja, privalo sumokėti Finansų ministerijai valiutos kurso, buvusio prievolės įvykdymo termino suėjimo metu, ir mokėjimo metu esančio kurso skirtumą. Kai keičiamos paskolos arba skolos grąžinimo sąlygos arba valstybės lėšomis grąžinama valstybės garantuota paskola ir dėl to su valstybės garantuotos paskolos gavėju sudaroma arba keičiama skolos grąžinimo sutartis, kai po prievolės įvykdymo termino pabaigos dėl valiutos kurso pasikeitimo valiuta, kuria turi būti mokama, nuvertėja, paskolos arba skolos grąžinimo sutartyje šio skolininko įsipareigojimai padidinami atsižvelgiant į valiutų kursų pasikeitimą iki sutarties sudarymo ar pakeitimo. Jei skolininkui iškeliami bankroto byla arba Finansų ministerija priima sprendimą dėl skolos išieškojimo, tokių skolininkų įsipareigojimai apskaičiuojami atsižvelgiant į valiutos kurso pasikeitimą iki teismo nutarties arba iki Finansų ministerijos sprendimo.

Trumpai aptarsime prievolių nevykdymo teises pasekmes. Už pavėluotą paskolos ar skolos grąžinimo sutartyse nustatytų turtinių įsipareigojimų vykdymą šiose sutartyse nustatomi delspinigiai už kiekvieną pradelstą dieną. Vyriausybė turi teisę atleisti skolininką nuo apskaičiuotų, bet nesumokėtų delspinigių už laiku negrąžintas paskolas arba skolas ir nesumokėtas palūkanas mokėjimo arba sustabdyti delspinigių skaičiavimą skolininkui arba skolininkui, už kurio įsipareigojimų įvykdymą garantuoja valstybė. Vyriausybė gali atleisti šiuos skolininkus nuo nesumokėto valiutos kurso skirtumo, kuris apskaičiuotas, kai jie praleido prievolės įvykdymo terminą, o po šio termino pabaigos, kai dėl valiutos kurso pasikeitimo valiuta, kuria turi būti mokama, nuvertėjo, mokėjimo. Atleidimo nuo delspinigių, palūkanų ir kt. sankcijų pagrindai yra nustatyti 2000 m. liepos 12 dienos Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime Nr. 811 „Dėl paskolų ir valstybės garantijų, Finansų ministerijos perduodamų administruoti akcinei bendrovei Turto bankui. Tai gali būti sunki skolininko ekonominė padėtis,

suėjęs senaties terminas ir pan. Atleisti skolininką nuo delspinigių Finansų ministerijai siūlo AB Turto bankas, o tokius siūlymus turi patvirtinti Vyriausybė.

Finansų ministerija turi teisę išieškoti iš skolininko arba skolininko, už kurio įsipareigojimų įvykdymą garantuoja valstybė, laiku negrąžintą paskolą arba skolą ar jos dalį, nesumokėtas palūkanas, delspinigius, valiutų kurso skirtumą arba kitas sutartyse numatytas įmokas bei valstybės patirtas išlaidas, susijusias su reikalavimo įvykdyti prievolę pareiškimu.

AB Turto bankas, kai jis administruoja Finansų ministerijos perduotas paskolas, turi teisę perimti savo nuosavybėn skolininko arba trečiųjų asmenų turtą, jeigu nepavyko jo realizuoti Civilinio proceso kodekso ar Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka ir jį realizuoti, kad būtų įvykdyti visi skolininkų turtiniai įsipareigojimai, taip pat atlygintos valstybės patirtos išlaidos, susijusios su reikalavimo įvykdyti prievolę pareiškimu.

Skolininkui laiku nevykdant įsipareigojimų, Finansų ministerija arba AB Turto bankas gali pareikalauti iš skolininko pateikti papildomą prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonę.

Jeigu skolininkas arba skolininkas, už kurio įsipareigojimų įvykdymą garantuoja valstybė, laiku nevykdo turtinių įsipareigojimų ir ekonominiu požiūriu netikslinga šiam skolininkui keisti paskolos ir (arba) skolos grąžinimo sąlygas arba priimti ir pateikti vykdyti Finansų ministerijos sprendimą išieškoti skolą, Finansų ministerija arba AB Turto bankas turi teisę teisės aktų nustatyta tvarka kreiptis į teismą su pareiškimu dėl bankroto bylos iškėlimo skolininkui arba skolininkui, už kurio įsipareigojimų įvykdymą garantuoja valstybė. Skolininkui apie tai turi būti pranešta raštu. Pranešime nurodoma, kad skolininkui iki tam tikro laiko neįvykdžius įsipareigojimų, Finansų ministerija arba AB Turto bankas kreipsis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo.

Taigi valstybės skolą sudaro valdžios sektoriaus prisiimti, bet dar neįvykdyti skoliniai įsipareigojimai pagal paskolų sutartis, lizingo (finansinės nuomos) sutartis ir kitus įsipareigojamuosius skolos dokumentus taip pat turtiniai įsipareigojimai pagal valstybės ir savivaldybių garantijas, kai skolininkui, už kurio įsipareigojimų įvykdymą garantuoja valstybė ar savivaldybė, iškelta bankroto arba restruktūrizavimo byla, kai jis yra likviduojamas arba likviduotas, kai su šiuo skolininku yra sudaroma Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme nurodyta taikos sutartis ir kitais atvejais, kai valstybė ar savivaldybė už skolininką nuolat (sistemiškai) vykdo savo įsipareigojimus pagal garantijas. Valstybės skola skaičiuojama nominalia verte. Už pavėluotą paskolos ar skolos grąžinimo sutartyse nustatytų turtinių įsipareigojimų vykdymą šiose sutartyse nustatomi delspinigiai už kiekvieną pradelstą dieną. Vyriausybė turi teisę atleisti skolininką nuo apskaičiuotų, bet nesumokėtų delspinigių. Finansų ministerija turi teisę išieškoti iš skolininko arba skolininko, už kurio įsipareigojimų įvykdymą

garantuoja valstybė, laiku negrąžintą paskolą arba skolą ar jos dalį, nesumokėtas palūkanas, delspinigius

2.4. KREDITO REITINGAI

Valstybės skolinimosi kainai tarptautinėje rinkoje turi įtakos valstybės kredito reitingas. Tai informacija skolintojams apie valstybės ekonominę būklę ir gebėjimą grąžinti skolas.

„Kredito reitingas - nepriklausomos reitingo agentūros sprendimas, įvertinantis besiskolinančiųjų šalių ekonomines perspektyvas, lemiančias jų galimybes grąžinti skolą laiku, be uždelsimų“⁴².

Valstybei nusprendus skolintis lėšų užsienio vertybinių popierių rinkoje, pirmiausia reikėtų užsakyti valstybės kredito reitingą. Kodėl valstybei reikalingas kredito reitingas?

1. Kaip minėta, tai informacija, pagal kurią investuotojai gali spręsti apie skolininką. Be to ji padeda įvertinti šalies rizikingumą.
2. Kredito reitingas praplečia investuotojų bazę. Visada atsiranda tokių investuotojų, kurie reikalauja, kad skolininkas turėtų kredito reitingą.
3. Vertybinius popierius, kurių emitentas turi reitingą, bus daug lengviau išplatinti negu tų emitentų, kurių reitingas nenustatytas, be to, emisijos išlaidos reitingą turintiems emitentams gali būti gerokai mažesnės (sumažinamos skolinimosi išlaidos).
4. Valstybės reitingas yra tarsi viršutinė riba kitiems subjektams. Niekas toje šalyje negali turėti aukštesnio reitingo, negu turi pati šalis. Valstybės reitingas svarbus netgi tada, kai pati valstybė neketina leisti vertybinių popierių užsienyje: jis nustato, ir privataus sektoriaus veikimo ribas.
5. Kredito reitingas leidžia sumažinti valstybės skolinimosi kainą ir susitarti dėl geresnių skolinimosi sąlygų.
6. Reitingas gali būti viena iš svarbesnių priemonių valstybės skolinimosi strategijai įgyvendinti.

Reitingai skirstomi: į ilgalaikių įsipareigojimų ir trumpalaikių įsipareigojimų reitingus, į įsipareigojimų nacionaline valiuta reitingus ir įsipareigojimų užsienio valiuta reitingus.

Lietuvos reitingus nustato tokios reitingų agentūros: „Moody’s“, Standard & Poor’s“, „Fitch Ratings“. Tai agentūros, turinčios tarptautiniu mastu pripažintą vardą ir garantuojančios savo rekomendacijų patikimumą. Reitingų agentūros gali nustatyti ne tik valstybių, bet ir atskirų subjektų reitingus.

⁴² Ž. Štuopytė. Valstybės skolos struktūra ir valstybės skolinimosi įtaka Lietuvos ekonomikai: daktaro dis. soc. mokslai: ekonomika/KTU.-K., 2001.P.41.

Kai valstybė pareiškia reitingo agentūrai, kad norėtų siekti reitingo, agentūra atitinkamoms tos šalies institucijoms pateikia klausimyną, kuriame yra klausimai apie svarbiausius ekonomikos rodiklius.

Valstybės institucijos turi parengti dokumentų rinkinį ir išsiųsti jį iki to laiko, kol reitingo specialistai atvyks vizito. Dokumentai turi atitikti klausimyno turinį, turi būti pateikti atsakymai į jo klausimus. Ši informacija yra esminė organizuojant reitingo specialistų susitikimus. Informacija turi būti labai aiški, pateikti duomenys turi atitikti šiandieninę situaciją netgi tada, jei tie duomenys valstybei nėra palankūs. Bet kokia nepateikta informacija gali būti laikoma kaip "informacijos rizika". Tik pradėjus bendradarbiauti su reitingo agentūra labai svarbu parodyti, kad informacija yra tvarkinga, tiksli, pateikiama laiku ir kad valstybės institucijos linkusios bendradarbiauti, kad jos yra patikimos ir atviros partnerės nuo pat pradžios.

Pakalbėsime apie ekonomikos sritis, svarbias reitingo procesui.

1. Specialistai pirmiausia turi įvertinti valstybės skolos našta ir valstybės galimybes valdyti savo skolą. Kiti šalies ir visi ekonominiai įsipareigojimai, ypač užsienio valiuta, taip pat nagrinėjami, t.y. analizuojamos užsienio investicijos, nes jos taip pat lemia užsienio valiutos poreikį, o tai gali paveikti ekonomiką. Reitingo specialistai išnagrinėja visus skolos dydį atskleidžiančius rodiklius - skolos santykį su BVP, skolos santykį su eksportu, skolos tvarkymo išlaidų ir mokamų palūkanų santykį su eksportu ir kt. Analizuojamas išdo balansas ir pinigų bei kreditų politika, oficialiųjų užsienio valiutos atsargų dydis ir struktūra ir t.t.
2. Reitingo agentūras domina gyvenimo lygis ir jo augimas kaip ekonomikos dinamiškumo atspindys.
3. Reitingavimo proceso metu visos agentūros stengiasi įvertinti šalies vykdomą politiką, išdo ir pinigų politiką, kuri yra labai svarbus rodiklis, susijęs su einamosios sąskaitos ir skolos problemomis. Keturi pagrindiniai ekonomikos rodikliai (ekonomikos augimas, infliacija, mokėjimų balansas, nedarbo lygis) analizuojami kartu. Reitingo agentūroms svarbu, kaip vykdoma politika pagerina ekonomikos struktūrą.
4. Vertindami šalies vykdomą politiką, reitingo specialistai stengiasi įvertinti šalies administracijos galimybes: politikos kūrėjų įgūdžius, reikalingus užsienio skolai valdyti, supratimą apie pasaulio rinkas, sugebėjimą priimti sprendimus iškilus įvairioms likvidumo problemoms. Taip pat įvertinamos šalies perspektyvos išsaugoti galimybes grįžti į rinką, kai reikės refinansuoti senas skolas. Analizuojamas ir prekių sektorius: prekių gebėjimas konkuruoti, užimama rinkos dalis, geografinis prekybos pasiskirstymas, eksportas pagal sektorius. Tai yra labai svarbi sritis, kuri atskleidžia

šalies galimybes gauti įplaukų užsienio valiuta. Analizuojamas ekonomikos atvirumas prekybai ir investicijoms.

5. Išanalizavusios ekonominę politiką reitingo agentūros įvertina ir politinę riziką. Labai svarbūs valstybės tarptautiniai ryšiai, jos dalyvavimas tarptautinėse finansų, prekybos ir saugumo organizacijose.

Nustačiusios kredito reitingą, reitingų agentūros ir toliau stebi valstybes. Atsiradus pasikeitimams agentūros gali padidinti arba sumažinti reitingą.

2 priede pateikiama Lietuvos kredito reitingų raida, o 3 priede ilgalaikio skolinimosi reitingų reikšmės.

Tarptautinė reitingų agentūra „Fitch Ratings“ spalio 23 d. padidino Lietuvos ilgalaikio skolinimosi užsienio valiuta reitingą nuo A- iki A.

Lyginant Lietuvos ir kitų centrinės bei rytų Europos šalių reitingus, Lietuva nusileidžia tik Slovėnijai, Estijai ir Slovakijai.

Stabili ar mažai kintanti valstybės skola suteikia galimybę gauti didesnį reitingą, sustiprinti kreditorių pasitikėjimą šalimi. Aukštesni kredito reitingai parodo valstybės galimybes ateityje grąžinti skolas, leidžia sumažinti valstybės skolinimosi kaštus, t.y. skolintis palankesnėmis sąlygomis, mokėti mažesnes palūkanas, o palūkanoms mokėti skirtos (numatytos anksčiau) lėšos gali būti investuojamos į šalies ekonomiką. Taip pat aukštesnis kredito reitingas turi teigiamą poveikį privataus sektoriaus skolinimuisi.

2.5. LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS SKOLOS LYGIS IR STRUKTŪRA

Lietuvos Respublikos valstybės skolos statistiką nagrinėsime remdamiesi Finansų ministerijos 2005 m. leidiniu „Lietuvos Respublikos valstybės skola“. 2005 m. valstybės skola buvo lygi 13309,8 mln Lt, tai sudarė 18,7 proc. bendrojo vidaus produkto (toliau BVP). Valstybės skola 2005 m. padidėjo 1147,6 mln. Lt ir tai buvo gerokai mažiau nei prognozuota. Finansų ministerijos specialistai nurodo tokias priežastis, kodėl taip įvyko:

- 1) „Valstybės biudžeto deficitas buvo 1 mlrd. Lt mažesnis, nei planuota, bei grįžo daugiau valstybės vardu perskolintų lėšų;
- 2) Metų pabaigoje, atsižvelgiant į valstybės finansines galimybes, buvo pervesta 350 mln. Lt kompensacijų už valstybės išperkama nekilnojamąjį turtą ir rublinėms santaupoms atkurti, tai pat tai, kad Europos Komisijai sutikus buvo avansu išmokėta iš skolintų lėšų 174 mln. Lt tiesioginių išmokų žemdirbiams.“⁴³

⁴³ Lietuvos Respublikos valstybės skola. Informacinis leidinys. – Vilnius: Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2005.P.8.

Išsiaiškinsime pagrindines sąvokas, kurios bus vartojamos šiame skyriuje:

Centrinės valdžios skola – tai valstybės biudžetinių įstaigų, biudžetinių fondų, valstybės įmonių, kurios yra ne rinkos gamintojos, viešosios įstaigos, kurios yra ne rinkos gamintojos ir kurias kontroliuoja ir daugiausia finansuoja centrinė valdžia, konsoliduota skola.

Socialinės apsaugos fondų skola - „Sodros“, Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto ir Užimtumo fondo konsoliduota skola.

Vietos valdžios sektorius – savivaldybių biudžetinių įstaigų, savivaldybių įmonių, kurios yra ne rinkos gamintojos, viešųjų įstaigų, kurios yra ne rinkos gamintojos ir kurias kontroliuoja ir daugiausia finansuoja vietos valdžia, konsoliduota skola.

Valstybės skola apima centrinės valdžios, socialinės apsaugos fondų ir vietos valdžios sektorių skolas.

Užsienio bei vidaus skolos, ilgalaikių ir trumpalaikių įsipareigojimų sąvokos buvo pateiktos ankstesniuose skyriuose.

1 lentelėje pateikiami duomenys apie 2004 m. ir 2005 m. valstybės ir ją sudarančių sektorių skolą. 2 lentelėje pateikiami valstybės skolos duomenys pagal kreditorius ir priemonės tipą.

1 lentelė. Valstybės ir jos sektorių skola

	2004 – 12 – 31		2005 – 12 – 31		Skirtumas mln. Lt
	mln. Lt	Proc.	mln. Lt	Proc.	
Valstybės skola	12162,2	100	13309,8	100	+1147,6
Centrinės valdžios skola	11583,0	95,2	12735,4	95,7	+1152,4
Socialinės apsaugos fondų skola	131,1	1,1	89,3	0,7	+37
Vietos valdžios skola	448,1	3,7	485,1	3,6	-41,8

- skola sumažėjo + skola padidėjo

2 lentelė. Valstybės skola pagal kreditorius ir priemonės tipą

	2004 – 12 – 31		2005 – 12 – 31		Skirtumas mln. Lt
	mln. Lt	Proc.	mln. Lt	Proc.	
Valstybės skola	12162,2	100	13309,8	100	+1147,6
Vidaus skola	4703,9	38,7	5324,4	40,0	+620,5
Ilgalaikiai įsipareigojimai	4172,5	34,3	4150,9	31,2	-21,6

Trumpalaikiai įsipareigojimai	531,4	4,4	1173,5	8,8	+642,1
Užsienio skola	7458,3	61,3	7985,4	60,0	+527,1
Ilgalaikiai įsipareigojimai	7301,1	60,0	7729,9	58,1	+428,8
Trumpalaikiai įsipareigojimai	157,2	1,3	255,5	1,9	+98,3

- skola sumažėjo + skola padidėjo

Didėjo tiek užsienio, tiek vidaus skolos. Tačiau santykis tarp vidaus ir užsienio skolų bendros valstybės skolos kontekste pasikeitė. 2004 m. vidaus skola sudarė 38,7 proc., o 2005 m. – 40 proc. Užsienio skola sumažėjo nuo 61,3 proc. iki 60,0 proc.

Kadangi didžiausią valstybės skolos dalį sudaro centrinės valdžios skola (12735,4 mln. Lt), tai ją panagrinėsime smulkiau (3 lentelė).

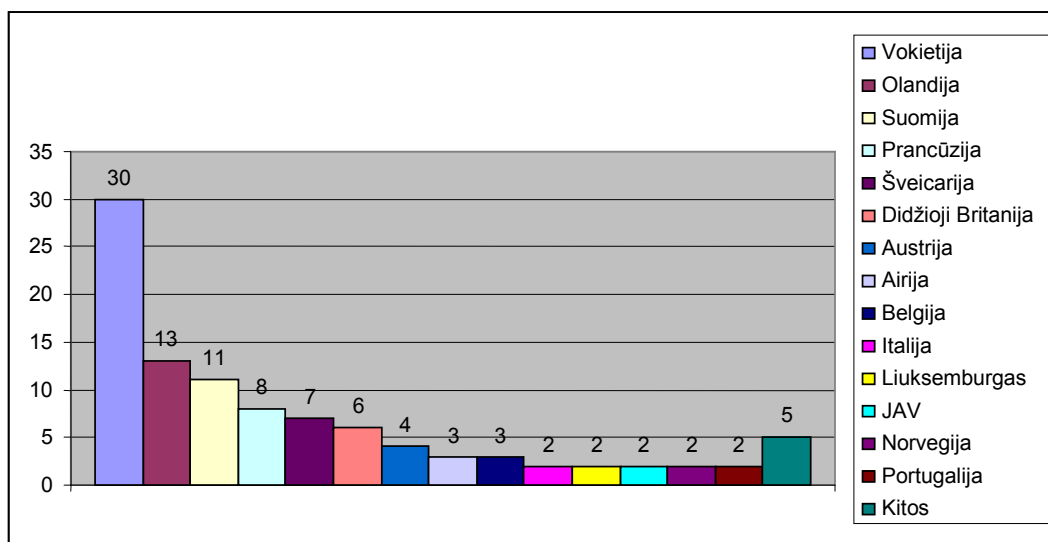
3 lentelė. Centrinės valdžios skola

Vidaus skola (mln. Lt)	Užsienio skola (mln. Lt)	Trumpalaikiai įsipareigojimai (mln. Lt)		Ilgalaikiai įsipareigojimai (mln. Lt)	
4777,2 (37,5 proc.)	7958,2 (62,5 proc.)	1406,2 (11 proc.)		11329,2 (89 proc.)	
		Vidaus skola (mln. Lt)	Užsienio skola (mln. Lt)	Vidaus skola (mln. Lt)	Užsienio skola (mln. Lt)
		1150,7	255,5	3626,5	7702,7

Būtent šis skolos sektorius ir lemia didesnę užsienio skolos bei ilgalaikių įsipareigojimų dalį lyginant su trumpalaikiais įsipareigojimai bei vidaus skola.

Valiutos, kuriomis buvo skolintasi pasiskirstė taip: 69,1 proc. eurai, 28,9 proc. litais, 1,8 proc. JAV doleriais ir 0,2 proc. kitomis valiutomis.

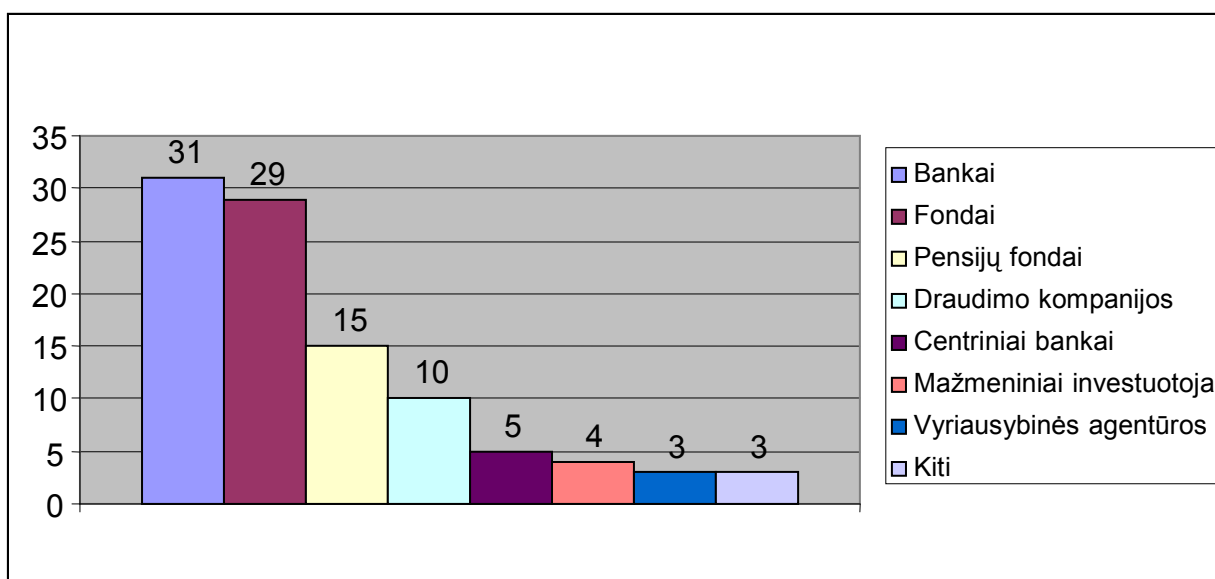
Lietuva užsienio rinkose skolinasi išleisdama euroobligacijas. 2005 m. Finansų ministerija, tarpininkaujant bankams „Deutsche Bank“ ir „UBS Investment Bank“ išplatino 11 metų trukmės, 600 mln. Lt nominalios vertės euroobligacijas. Diagramoje pateiktas užsienio investuotojų (valstybių) sąrašas:

1 pav. Užsienio investuotojai

Užsienio kreditoriai, kuriems skolingas centrinis valdžios sektorius išsidėstę taip: užsienio komerciniai bankai ir finansų institucijos – 7253,3 mln. Lt (91,1 proc.); tarptautinės organizacijos – 704,9 mln. Lt (8,9 proc.), užsienio valstybėms 61,6 tūkst. Lt.

Investuotojų pasiskirstymo pagal tipą sąrašas:

2 pav. Užsienio investuotojai pagal tipą

2005 m. naujos valstybės garantijos dėl paskolų nebuvo teikiamos. Valstybės įsipareigojimai pagal anksčiau suteiktas garantijas siekė – 975, 02 mln. Lt.

Tai buvo oficialūs Finansų ministerijos pateikiami duomenys apie 2005 m. valstybės skolą. 2006 metų valstybės skolos būklę panagrinėsime pagal Finansų ministerijos rengiamus pranešimus apie valstybės (valdžios sektoriaus) ir centrinės valdžios sektoriaus skolos pokyčius:

4 lentelėje pateikti duomenys apie valdžios sektoriaus skolos pokyčius iki 2006 m. rugsėjo 30 d.

4 lentelė. Valdžios sektoriaus skolos pokytis (2006 m.)

	2005 12 31	2006 03 31	2006 06 30	2006 09 30
Valdžios sektoriaus skola	13.276.262	13.505.633	13.351.251	13.272.034
Vidaus skola	5.265.392	4.460.243	4.645.636	4.608.254
Ilgalaikiai įsipareigojimai	4.107.958	3.896.743	3.958.836	3.963.354
Trumpalaikiai įsipareigojimai	1.157.434	563.500	686.800	644.900
Užsienio skola	8.010.870	9.045.390	8.705.615	8.663.780
Ilgalaikiai įsipareigojimai	7.755.363	9.045.390	8.705.615	8.663.780
Trumpalaikiai įsipareigojimai	255.507			

Valdžios sektoriaus skola, palyginti su metų pradžia, sumažėjo 4228 tūkst. Lt. Vidaus skola sumažėjo 657138 tūkst. Lt. Užsienio skola padidėjo 652910 tūkst.Lt.

5 lentelėje pateikti duomenys apie centrinės valdžios sektoriaus skolos pokyčius iki 2006 m. spalio mėn.

5 lentelė. Centrinės valdžios sektoriaus skolos pokytis (2006 m.)

Mėnuo	Visa skola Pokytis/li- kutis	Centrinės valdžios sektoriaus skola po pasikeitimų (Lt)			
		Ilgalaikė skola	Trumpa- laikė skola	Vidaus skola Pokytis/likutis	Užsienio skola Pokytis/likutis
Sausis	-132,9 mln./12,6 mlrd.	11,30 mlrd.	1302,3 mln.	-96,8 mln. /4,68 mlrd.	-36,1 mln/ 7,92 mlrd.
Vasaris	+955,9 mln. /13,557 mlrd.	12,54 mlrd.	1015,9 mln.	-422,9 mln./ 4,25 mlrd.	+1378,8 mln./ 9,30 mlrd.
Kovas	-595,4 mln./ 12,96 mlrd.	12,42 mlrd	540,4 mln.	-297,3 mln./ 3,96 mlrd.	-298,1 mln./ 9 mlrd.
Gegužė	+90,2 mln./ 12,9 mlrd.	12,32 mlrd.	610,6 mln.	+163,4mln./ 4,19 mlrd.	-73,2 mln/ 8,75 mlrd.
Birželis	-88,3 mln./ 12,8 mlrd.	12,15 mlrd.	695,4 mln.	-11,2 mln./ 4,18 mlrd.	-77,1 mln. / 8,66 mlrd.
Liepa	-4,2 mln/ 12,8 mlrd.	12,14 mlrd.	695,6 mln.	-3,4 mln./ 4,18 mlrd.	-0,8 mln./ 8,66 mlrd.

Rugpjūtis	-245,7 mln. /12,6 mlrd.	12,07 mlrd.	516,2 mln.	-231 mln./ 3,95 mlrd.	-14,7 mln./ 8,64 mlrd.
Rugsėjis	+135,1 mln. /12,7 mlrd.	12,06 mlrd.	632 mln.	Nėra duomenų	Nėra duomenų
Spalis	- 300,8 mln. / 12,4 mlrd.	11,9 mlrd.	0,5 mlrd.	-277,2 mln./ 3,8 mlrd.	- 23,5 mln./ 8,6 mlrd.

Apibendrinsime Finansų ministerijos pateiktą statistiką: Centrinės valdžios sektoriaus skola spalio mėnesį sudarė 15,2 proc. prognozuojamo 2006 metų BVP. Nuo metų pradžios centrinės valdžios sektoriaus skola sumažėjo 0,3 mlrd. Lt. Vidaus skola sumažėjo 0,9 mlrd. Lt, užsienio skola padidėjo 0,7 mlrd. Lt. Centrinės valdžios skolos struktūra pagal valiutas (iki rugsėjo 30 d.) buvo tokia: eurai – 74,5 proc., litais – 24 proc., JAV doleriais – 1,3 proc., kitomis valiutomis – 0,2 proc. Spalio 26 d. Lietuva tarptautinėse rinkose išplatino naują 600 mln. eurų (2,072 mlrd. Lt) obligacijų emisiją. Naują obligacijų emisiją išplatino investicijų bankai "Dresdner Bank" ir "HSBC Bank".

Kaip matome centrinės valdžios skola mažėjo. Pagrindinė tokio mažėjimo priežastis yra sumažėjęs skolinimosi poreikis. Tai įvyko todėl, kad 2006 metų biudžetas yra labai gerai vykdomas. Tai matyti Finansų ministerijos pateikiamoje statistikoje iki 2006 m. rugsėjo mėnesio 31 d.. Pajamų surinkta daugiau nei planuota. 9 mėnesių prognozė buvo – 10461224 Lt, surinkta – 10629569 Lt. Skirtumas – 168345 Lt. Planuojamos pajamos surinktos ir viršytos. Prognozė įvykdyta 101,6 proc. Asignavimų pervesta taip pat mažiau nei planuota - 1895287 Lt. Kadangi skolinimosi poreikis sumažėjo buvo atšaukti 2006 m. rugpjūčio 7 d., spalio 16 d. ir 30 d. VVP aukcionai.

Taigi Lietuvos Respublikos valstybės skola 2006 m. mažėjo. Nebuvo poreikio skolintis todėl, kad biudžeto (iki 2006 metų rugsėjo mėn.) pajamos viršijo planuotas surinkti, o asignavimų išmokėta taip pat mažiau nei planuota. 2005 m. gruodžio 31 d. valstybės skola buvo 13309,8 mln Lt, o 2006 m. spalio 31 d. – 13272,03 mln. Lt. sumažėjo 0,1 mlrd. Lt. Per 2006 metus išplatinta 1 mlrd. euroobligacijų

3. EUROPOS SĄJUNGOS VALSTYBIŲ VALSTYBĖS SKOLOS REGULIAVIMO YPATUMAI.

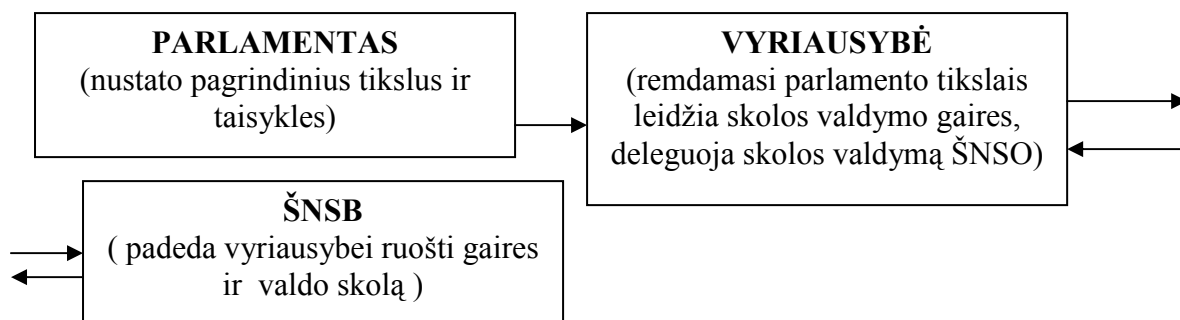
3.1. ŠVEDIJA

Švedijoje yra atskira skolos valdymo agentūra – Švedijos nacionalinis skolos biuras (toliau ŠNSB), įkurtas 1789 m. Nuo to laiko skolos valdymas stipriai keitėsi. Didžiausia reforma įvykdyta 1998 m. – nubrėžti tam tikri rėmai, kurių paisoma sprendžiant pagrindinius uždavinius ir priimant sprendimus.

Teisės aktas, kuriame išdėstytos pagrindinės skolinimosi taisyklės ir principai, yra „Valstybės skolinimosi ir skolos valdymo aktas“, išleistas Parlamento 1998 m. Parlamentas, kuris tvirtina kiekvienų metų biudžetą, suteikia teisę skolintis Vyriausybei. Palyginti su Lietuva, Švedijoje nėra nustatytų skolinimosi limitų. Tačiau ten, kaip ir mūsų valstybėje, nustatomi skolinimosi tikslai. Biudžeto finansavimas ir esančių skolų refinansavimas – pagrindiniai skolinimosi tikslai Švedijoje. Vyriausybė deleguoja skolinimosi teisę ŠNSB. Pirminis ŠNSB uždavinys – sumažinti skolinimosi išlaidas ir finansuoti einamąjį vyriausybės biudžeto deficitą su mažiausiomis galimomis ilgalaikėmis sąnaudomis, atsižvelgiant į Vyriausybės prisiimamos rizikos laipsnį. Tai beveik tokie patys tikslai ir tvarka, kokia buvo ir iki 1998 m. reformos. Pagrindinis skirtumas tas, kad dabar visa tai patvirtinta Parlamento, o anksčiau buvo remiamasi tik Vyriausybės išleistu teisės aktu.

Šiame akte nustatytos ir procedūrinės taisyklės. Vyriausybė, remdamasi ŠNSB pasiūlymais, kiekvienais metais privalo apibrėžti pagrindines skolos valdymo gaires. Tie patys ŠNSB pasiūlymai turi būti nusiųsti į centrinį banką („Riksbank“), kuris įvertina ir pateikia komentarus, ar pasiūlymai neprieštarauja valstybės monetarinei politikai

Vyriausybė teikia ir kasmetines skolos valdymo ataskaitas Parlamentui, kuris įvertina valstybės skolos valdymo efektyvumą. Ir gairės, ir „Riksbanko“ komentarai, ir Vyriausybės ataskaitos, ir ŠNSB pasiūlymai yra vieši dokumentai. Valstybės skolos mechanizmą Švedijoje galima pavaizduoti taip:

Aptarsime ir skolos priežiūros schemą. Gairės nustato abstraktesnius tikslus bei taisykles, taigi ŠNSB konkretesnius sprendimus gali priimti pati. Sprendimai yra dviejų lygių. Pirmasis lygis platesnis. Sprendimus priima Tarybos, kuri renkasi kartą per ketvirtį, nariai, kurie nėra ŠNSB darbuotojai, išskyrus generalinį direktorių. Tai daugiau strateginiai sprendimai. Antrojo lygio sprendimus priima ŠNSB darbuotojai, vadovaujami generalinio direktoriaus. Kiekvieną sprendimą įvertina aukštesnė institucija. Taryba tikrina, kontroliuoja ir įvertina skolos valdymo efektyvumą, teikia ataskaitas Vyriausybei. Vėliau Vyriausybė įvertina ŠNSB sprendimus, o po to Parlamentas vertina skolos valdymą kaip visumą, atsižvelgiant į Vyriausybės paruoštas gaires. Parlamento įvertinimo forma – kasmetinė rašytinė ataskaita, kuri priimama Parlamente po diskusijų ir balsavimo. ŠNSB naudojami šia ataskaita, kai numato kitų metų gaires.

Trumpai panagrinėsime, kaip šis modelis veikia praktiškai. 2002 m. gaires, kurios buvo patvirtintos 2001 m., teko keturis kartus taisyti, nes tam tikri uždaviniai ir tikslai buvo gana migloti, neaiškūs. Tobulinant gaires buvo siekiama, atsižvelgiant į įstatymo nustatytus tikslus, tinkamai išaiškinti ir apibrėžti kainų ir rizikos sąvokas ir tai, kaip jos veikia skolą. Tačiau šie pakeitimai nebuvo patys svarbiausi. Vienas esminis pakeitimas yra tas, kad laikas, kuriam gairės yra ruošiamos, praplėstas nuo vienerių iki trejų metų, t.y. sukurtas tarsi strateginis planas, į kurį įtraukiami ir bandomieji – eksperimentiniai planai, kuriais remiantis ruošiamos kiekvienų metų gairės. Tai buvo padaryta derinant prie biudžeto proceso. Šie pakeitimai turėjo teigiamų pasekmių:

1. Ir Vyriausybė, ir Parlamentas pradėjo skirti daug daugiau dėmesio skolos politikai.
2. Gairės padeda aiškiau suprasti valstybės skolos politiką. Visi pasiūlymai, sprendimai turi būti viešai ir suprantamai paaiškinti. Turi būti paaiškinta ir kainų bei rizikos įtaka skolinantis. Aiški ir apibrėžta skolinimosi politika padeda sumažinti ilgų terminų skolų kainas bei riziką.
3. Visa ši sistema gana aiškiai atskiria dalyvaujančių skolos valdyme subjektų atsakomybę. Vyriausybė kiekvienais metais deleguoja skolos valdymo funkcijas ŠNSB. Vyriausybė gali keisti jau išvardintas gaires, bet tik tada jei atsiranda pagrįstų priežasčių. Pakeistos gairės taip pat turi būti paskelbiamos viešai.

Panagrinėkime centrinio banko vaidmenį valdant valstybės skolą. Šiuo metu jo vaidmuo apsiriboja jau minėtų kasmetinių komentarų teikimu. Kaip ir daugelyje ekonomiškai išsivysčiusių valstybių, taip ir Švedijoje, monetarinė politika (aišku, ir centrinis bankas) atskirta nuo skolos politikos. „Riksbanko“ komentarai reikalingi, kad skolos politika netrukdytų jam vykdyti savo pagrindinį uždavinį – garantuoti kainų stabilumą.

Apibendrinant galima pasakyti, kad Švedijoje, ypač po 1998 m. reformos, skolos valdymas yra viena iš politikos sričių. Akivaizdžios savos teisės ir savi tikslais. Vyriausybė atsakinga Parlamentui, kad tie tikslai būtų pasiekti. Daugiausia atsakomybės deleguota ŠNSB – ir ruošiant gaires, ir valdant skolą. ŠNSB gana ryškiai prisideda ruošdama gaires, todėl pastebimas jo nepriklausomumo didėjimas. Skolos valdymo biuro sprendimus vertina Parlamentas, šitaip prižiūrintis jos veiklą.

Panagrinėkime ŠNSB nepriklausomumo klausimą. ŠNSB vadinama nepriklausoma agentūra, bet jos nepriklausomybė ribota. Valstybės skola gana glaudžiai susijusi su valstybės fiskaline ir biudžeto politika (mokesčių surinkimas, valstybės išlaidos, valstybės biudžeto formavimas ir pan.), kurią kuria ir vykdo Parlamentas bei Vyriausybė. ŠNSB, būdama visiškai nepriklausoma, galėtų negauti būtinos informacijos, padedančios tinkamai ir efektyviai valdyti valstybės skolą. Be to, būtų labai sunku nustatyti visiškai nepriklausomos agentūros atsakomybę už priimtus sprendimus, kurie tiesiogiai siejasi su valstybės vykdoma politika.

ŠNSB struktūra, valdymas ir finansai. Pirmuosius 200 metų ŠNSB buvo tiesiogiai atsakinga Parlamentui, o nuo 1989 m. ji tapo atsakinga Vyriausybei. ŠNSB vadovauja generalinis direktorius ir jo pavaduotojas. Abu skiria Vyriausybė. Generalinis direktorius yra ir Tarybos pirmininkas. Vyriausybė paskiria keturis iš aštuonių tarybos narius – ne iš ŠNSB. Kiti 4 nariai yra skiriami iš Parlamento. Taryba svarsto strateginius skolos valdymo klausimus.

ŠNSB sudaro išorinis, vidurinis ir galinis biurai. Išorinio biuro funkcijos yra aukcionų organizavimas, skolos, pinigų sandorių sudarymas ir pan. Jas vykdo skolos valdymo departamentas, kurio vadovas atsakingas generaliniam direktoriui. Rizikos kontrolę atlieka rizikos kontrolės departamentas – vidurinis biuras. Galinis biuras tvirtina ir reguliuoja skolos valdymo sandorius. Ataskaitas apie šiuos sandorius kaupia sąskaitų departamentas. Rizikos kontrolės, galinio biuro ir sąskaitų departamento vadovai teikia ataskaitas generalinio direktoriaus pavaduotojui.

ŠNSB veiklos auditą atlieka vidaus audito tarnyba, kuri teikia ataskaitas Tarybai.

ŠNSB finansuojamas iš valstybės biudžeto. Agentūra teikia Vyriausybei siūlymus kitiems trejiems metams, kuriuose išdėstyto ŠNSB finansinius poreikius. Išlaidos darbuotojų algoms, patalpų nuomai ir panašios išlaidos biudžete išskiriamos kitoje eilutėje nei palūkanos, mokamos už valstybės skolą. ŠNSB savo nuožiūra paskirsto iš biudžeto gautas lėšas, atsižvelgdama į nustatytus limitus. Kaip ir daugeliui Vyriausybinių agentūrų, taip ir ŠNSB svarbu, ne kaip jos skirsto lėšas, bet ar atlieka joms priskirtas funkcijas. Pvz., yra nustatyta bendra atlyginimų suma, o jau generalinis direktorius ir jo pavaduotojas nusprendžia, kiek kokiam asmeniui mokėti, t.y. atžvelgiama į patirtį ir profesionalumą.

Kalbant apie atlyginimus, ŠNSB čia negali varžytis jų dydžiu su privačiu sektoriumi. Nors galinio biuro ir informacinių technologijų skyriaus darbo užmokestis nedaug kuo skiriasi nuo privataus sektoriaus. Pagrindinė priežastis, kodėl agentūra randa ir išlaiko darbuotojus, yra įdomus specifinis darbas bei gana plati politikos sfera, su kuria niekur kitur nesusiduriama. Stengiamasi į darbą priimti jaunus specialistus.

Taigi Švedijoje skolą valdo Švedijos nacionalinis skolos biuras (ŠNSB). Tai nepriklausoma institucija, kuriai Vyriausybė delegavo skolos valdymo teises ir kuri atsakinga Vyriausybei. ŠNSB vadovauja generalinis direktorius ir jo pavaduotojas. Abu skiria Vyriausybė. ŠNSB finansuojama iš valstybės biudžeto. Monetarinė politika atskirta nuo skolos valdymo.

Švedijos valstybės skola po 1998 m. reformos nuolat mažėjo. Skola pradėjo didėti nuo 2003 metų. Tai susiję su nacionalinės valiutos (Švedijos kronos) silpnėjimu bei kurso nepastovumu.

3.2. JUNG TINĖ KARALYSTĖ

Vyriausybės skolos valdymo politika pirmą kartą buvo reglamentuota 1995 m. „Skolos valdymo apžvalgoje“. Pagrindinis politikos tikslas buvo per ilgą laiką sumažinti Vyriausybės finansinių poreikių kainą, valdyti riziką, kol skolos valdymas atitiks monetarinės politikos tikslus. Kiti skolos valdymo politikos ilgalaikiai tikslai:

- 1) siekti, kad politika būtų atvira, prognozuojama ir aiški;
- 2) sukurti patikimų vertybinių popierių etalono gaires;
- 3) sukurti efektyvią ir likvidžią vertybinių popierių rinką;
- 4) sukurti efektyvius taupymo instrumentus naudojantis nacionaliniais taupymo instrumentais.

Siekiant valdyti riziką, Vyriausybė ne tik mažina kainas. Vienas iš būdų yra atsižvelgimas į būsimą valstybės skolinimąsi ir jo galimas pasekmes. Vyriausybė niekada negali tiksliai žinoti, kas ateityje keisis rinkoje. Ji gali turėti tik apytikslę informaciją, kadangi rinka visada nepastovi. Todėl valstybė turi stengtis pasirinkti tokį skolos portfeli, kuris būtų apsaugotas nuo išorinių ekonomikos šokų.

Iki šiol skolos politika buvo labai atsargi. Vyriausybė dažnai stengdavosi „nugalėti“ rinką, jos dėsnius. Po 1995 m. buvo nuspręsta atsisakyti tokios atsargios skolos politikos, nes nuolatinis bandymas „nugalėti“ rinką kėlė netikrumo ir neaiškumo būseną – dėl to padidėdavo išlaidos ir sumažėdavo nauda. Dabar siekiama sukurti aiškia, efektyvią ir likvidžią vertybinių popierių rinką. Pradėta kasmet skelbti pranešimus apie vertybinių popierių rūšis ir aukcionų datas.

Pakalbėkime apie institucijas, dalyvaujančias skolos valdyme. 1997 m. gegužės 6 dieną, Valstybės Išdo kancleris pranešė, kad palūkanų normų politikos kontrolė perleidžiama Anglijos Bankui. Taip pat pinigų ir skolos valdymas pereina Jos Didenybės Išdui. 1997 m. liepos mėnesį buvo sukurta nauja vykdomoji agentūra - Jungtinės Karalystės skolos valdymo biuras (toliau - SVB). SVB pradėjo veikti nuo 1998 m. gegužės 1 dienos. Nuo to laiko visa atsakomybė už valstybės skolą atitenka šiai agentūrai. Už pinigų valdymą SVB tapo atsakinga nuo 2000 m. balandžio 3 dienos.

Iki šiol Anglijos bankas veikė kaip Vyriausybės agentūra, kuri buvo atsakinga už valstybės skolą ir pinigų rinką. Savarankiška agentūra buvo sukurta siekiant išvengti interesų konfliktų, tarp valstybės skolos ir monetarinės politikų. Atskyrimas įtvirtino aiškia institucinę struktūrą, panaikino neapibrėžtumą, tapo lengviau nustatyti skolos valdymo, monetarinės politikos ir pinigų rinkos tikslus bei uždavinius, suteikė galimybę institucijoms specializuotis tik tam tikroje srityje. Anglijos Banko monetarinės politikos komitetas gali kelti tam tikrus klausimus dėl skolos valdymo įtakos monetarinei politikai. Tai vykdoma monetarinės politikos komiteto susitikimuose, kuriuose dalyvauja ir išdo atstovas. SVB santykiai su išdu yra apibrėžti dokumentuose. Pagrindinė struktūra yra tokia: išdo ministrai, patarti skolos valdymo komandos įgaliotų narių, nustato SVB veikimo schema, pagal kurią nustatytais terminais priimami sprendimai (einamieji), atliekami tam tikri būtini veiksmai. Strateginiai sprendimai priimami atitinkamų ministrų. Anglijos Bankas leidžia vertybinius popierius ir juos registruoja kaip SVB agentas.

Vyriausybės skolinimosi politiką, būdus ir taisykles nustato „Fiskalinio Stabilumo Kodeksas“. Vyriausybės skolinimasis vysta per išdą (įskaitant ir SVB) arba naudodojant nacionalines santaupas. Anglijos Bankas atsakingas už skolinimąsi užsienio valiuta. Išdas turi didelius skolinimosi įgaliojimus. Skolinimosi procese dalyvauja ir du įstatymu („Nacionaliniu paskolų įstatymu“) patvirtinti fondai: „Nacionalinis skolų fondas“ ir „Skolos valdymo sąskaita“. Išdas gali skolintis tiek pinigų (nėra nustatytų limitų), kiek užteks tinkamai monetarinei politikai Jungtinėje Karalystėje vykdyti. Skolinimosi sąlygas, terminus ir būdus nustato išdas. Išdui suteikiama teisė skolintis ir iš vidaus, ir iš užsienio kreditorių.

SVB struktūra ir valdymas. Valstybės išdo kancleris, vadovaudamasis išdo ministrų patarimais, nustato bendrą skolos politikos strategiją. Pagal ją SVB vykduantysis direktorius priima einamuosius sprendimus dėl skolos ir pinigų valdymo bei kasdieninio agentūros darbo. Vykduantysis direktorius skiriamas atsižvelgiant į išdo pareigūnų, išdo ministrų ir Parlamento nuomonę apie jį. Direktorius atsakingas išdo ministrams. SVB sudaro aštuoni padaliniai, kurie padeda vykdančiajam direktoriui atlikti savo pareigas. Ši struktūra apima ir kvalifikuotų patarėjų tarybą, patariančią valdymo komitetui, kuris yra svarbiausias priimant sprendimus. Valdymo

komitetas susijęs su kredito ir rizikos komitetu ir kiekvienos svarbios finansų srities (skolos, pinigų ir investicijų) strateginėmis grupėmis. Patarėjų tarybai priklauso ir du nevykdantieji direktoriai, kurie yra audito komiteto ir išdo nariai. Ši taryba nėra oficiali institucija. Jos priimti sprendimai nevieši.

SVB yra išdo dalis, finansuojama iš išdo ir jo kontroliuojama. SVB yra išorinio ir vidinio audito objektas. Vidaus auditą atlieka vidaus audito tarnyba, kuri kontroliuoja, ar lėšos naudojamos efektyviai, ekonomiškai ir rezultatyviai. Išorinį auditą atlieka Nacionalinis audito biuras. Vykdantysis direktorius atsakingas už lėšas, panaudotas SVB administracijoje, ir už valstybės skolos tvarkymą.

Personalo atrinkimo, išlaikymo ir kvalifikacijos klausimai yra vykdančiojo direktoriaus kompetencija. Darbo užmokesčio klausimus taip pat sprendžia direktorius.

Reikia aptarti ir rizikos, kuri neišvengiama kalbant apie skolinimąsi ir kuri gali padaryti didelių nuostolių bei pakenkti skolos valdytojų reputacijai, kontrolę. SVB buvo įkurtas rizikos valdymo padalinys, kurio pagrindiniai uždaviniai yra prižiūrėti, kad rizika būtų pagrįsta, kad ji būtų mažinama. Šio padalinio veiklą prižiūri SVB audito tarnyba, kuriai vadovauja anksčiau minėtas nevykdantysis direktorius.

Taigi čia, kaip ir Švedijoje, skolą valdo atskira institucija – Jungtinės karalystės skolos valdymo biuras (SVB), kuriai vadovauja vykdančysis direktorius. SVB yra išdo dalis ir yra jo kontroliuojama. Monetarinė politika ir skolos valdymas atskirti.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Išanalizavus šio darbo objektą bei įgyvendinus numatytus uždavinius, darytinos šios išvados.

1. Kreditai yra vienas pagrindinių finansavimo šaltinių. Valstybės skolinimasis, kaip priemonė daugumai šalies finansinių problemų spręsti, yra ydinga praktika, jei tas skolinimasis nėra ribojamas. Pirmiausia finansines problemas reikėtų spręsti sukuriant ir vykdant šalies efektyvią ekonominę politiką.
2. Valstybės ir savivaldybių skolą sudaro ilgalaikiai ir trumpalaikiai įsipareigojimai, kurie naudojami investicijų projektams finansuoti, skoloms, biudžeto deficitui kompensuoti ir kitiems įstatymuose numatytiems tikslams. Gali būti skolinamasi iš vidaus ir išorės kreditorių. Sprendimus dėl skolinimosi numatytais atvejais priima Seimas, Vyriausybė ar Savivaldybės Taryba. Skolos valdymas patikėtas Finansų ministerijai. Skolos grąžinimas reglamentuotas teisės aktuose bei sutartyse tarp kreditorių ir skolininkų.
3. Skolos valdymo tikslas - pasinaudoti skolinimosi teikiamais privalumais ir siekti, kad skola būtų valdoma efektyviai. Turi būti mažinamas einamųjų metų biudžeto trūkumas, stengiamasi išvengti skolos tvarkymo ir mokėjimų balanso problemų.
4. Netinkamas skolos valdymas gali padaryti valstybę lengvai pažeidžiamą: gali sukelti ekonominių nesklandumų bei ekonomikos krizę. Valstybės skolos valdymas – tai valdymo strategijos sukūrimas bei jos vykdymas, tai procesas, kai siekiama padidinti pinigų kiekį, kai tinkamai valdoma rizika, kai paisoma kitų Vyriausybės numatytų tikslų, kaip antai efektyvi ir likvidi rinka Vyriausybės vertybiniais popieriais platinti.
5. Valstybės skola bus valdoma tinkamai, jei bus laikomasi šių rekomendacijų: skolos valdymo tikslų apibrėžimas, tų tikslų realizavimo stebėjimas ir koordinavimas, monetarinės ir fiskalinės politikos derinimas (centrinio banko ir skolos valdymo institucijų atskyrimas), valstybės skolos valdymo dalyvių atsakomybės apibrėžimas, tikslų nustatymas, žmonių galimybė susipažinti su skolos valdymo informacija, atskaitomybė, institucinės sistemos tikslus apibrėžimas, tinkamas rizikos valdymas ir efektyvios vertybinių popierių rinkos vystymas. Visa tai reglamentuota teisės aktuose, kurie privalomi visiems skoliniuose santykiuose dalyvaujantiems subjektams. Valstybės skolos priežiūros mechanizmas veiks tinkamai ir efektyviai tik tada, kai bus įgyvendinamos visos šios nuostatos.

Išanalizavus darbo temą, teiktini tokie pasiūlymai:

1. Šiuo metu vienas iš svarbiausių Lietuvos Respublikos uždavinių yra euro įvedimas. Taigi labai svarbu laikytis Mastrichto sutartyje numatytų konvergencijos kriterijų reikalavimų

- valstybės skolai: skola turi sudaryti ne daugiau kaip 60% BVP arba turi sparčiai mažėti. Skolintis reikia taip, kad ši riba nebūtų peržengta.
2. Skolos valdymo išlaidų asignavimai yra planuojami atsargiai, t. y. įvertinama rizika, kad gali būti surenkama mažiau pajamų, arba gali būti nepalankių palūkanų normų, valiutų kursų svyravimų, gali per metus anksti susidaryti valstybės biudžeto deficitas.
 3. Valstybei prisiimant naujus valstybės įsipareigojimus, reikia užtikrinti, kad valstybės skola nedidėtų, t.y. nebūtų didesnė negu valstybės biudžeto pajamos ir BVP. Būtina atsižvelgti į skolinių įsipareigojimų gražinimo laikotarpius.
 4. Viršplanines valstybės biudžeto pajamas ir nepanaudotus asignavimus valstybės skolos aptarnavimo išlaidoms ne persikirstyti kitoms išlaidoms, o naudoti valstybės skolai gražinti.
 5. Turi būti užtikrinta, kad būtų paruoštos ir Seimui pateiktos visos būtinos ataskaitos, numatytos Valstybės skolos įstatyme.
 6. Tikslinga pašalinti prieštaravimus tarp biudžeto sandaros įstatymo, draudžiančio savo vardu skolintis ir prisiimti skolinius įsipareigojimus biudžeto asignavimų valdytojams ir jiems pavaldžioms biudžetinėms įstaigoms, ir kitų teisės aktų, numatančių skolinių įsipareigojimų prisiėmimą (Valstybės skolos įstatymas ir pan.), reikia nustatyti sankcijas už šio draudimo pažeidimą.
 7. Sukurti efektyvią skolos valdymo ir kitų įstaigų informacijos keitimosi sistemą.

NAUDOTA LITERATŪRA

1. Norminiai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014; 1996, Nr. 64-1501, Nr. 122-2863.
2. Valstybės skolos įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 86-2045; 1999, Nr. 66-2117; 2004, Nr. 4-31; 2005, Nr. 83-3041.
3. 2006 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 78-3061.
4. Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 24-596; 2004, Nr. 4-47; 2004, Nr. 52 – 1720; 2006, Nr. 82-3262.
5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 43-772; 1998, Nr. 41(1)-1131; 2000, Nr. 92-2843; 2002, Nr. 41-1527.
6. Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto, valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 51-1492; 2002 Nr. 60-2412; 2003, Nr. 47-2065; 2003, Nr. 57-2534; 2003 Nr. 70-3165; 2003, Nr. 87-3397; 2004, Nr. 96-3520; 2004, Nr. 168-6175; 2006, Nr. 87-3397.
7. Lietuvos Respublikos Seimo statutas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 15-249; 1999, Nr. 5-97; 2000, Nr. 86-2617; 2006, Nr. 124-4670.
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. rugpjūčio 11 d. nutarimas Nr. 728 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės darbo reglamento patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1994, Nr. 63-1238; 1999, Nr. 92-2693; 2003, Nr. 27-1089; 2004, Nr. 177-6553; 2004, Nr. 95-3506; 2005, Nr. 51-1948; 2005, Nr. 114-4161; 2005, Nr. 146-5327; 2006, Nr. 10-351.
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. gruodžio 3 d. nutarimas Nr. 1329 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės vertybinių popierių išleidimo ir apyvartos tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 159-5794; 2005, Nr. 34-1099; 2005, Nr. 105-3879.
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. sausio 12 d. nutarimas Nr. 29 „Dėl paskolų rizikos sąskaitos sudarymo ir lėšų, esančių šioje sąskaitoje, naudojimo tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 6-21.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. rugsėjo 8 d. nutarimas Nr. 1088 „Dėl Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 81-2267; 2002, Nr. 73-3041; 2003, Nr. 94-4255; 2004, Nr. 111-4141.

12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. vasario 4 d. nutarimas Nr. 124 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės skolinimosi užsienio ir vidaus rinkose“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 15-395.
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 4 d. nutarimas Nr.667 „Dėl paskolų iš valstybės vardu gautų paskolų lėšų, bei valstybės garantijų teikimo ir suteiktų paskolų gražinimo tvarkos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2001, Nr. 49-1713; 2001, Nr. 105-3755; 2003, Nr. 119-5426; 2004, Nr. 52-1722, Nr. 128-4600; 2005, Nr. 36-1171 2005, Nr. 105-3882; 2005, Nr. 133-4794.
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. liepos 12 d. nutarimas Nr. 811 „Dėl paskolų, Finansų ministerijos perduodamų administruoti akcinei bendrovei Turto bankui“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 58-1724; 2002, Nr. 4-101; 2003, Nr. 40-1823; 2005, Nr. 36-1173; 2005, Nr. 105-3884.
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. liepos 11 d. nutarimas Nr. 887 „Dėl smulkaus ir vidutinio verslo plėtros “ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 62-2272; 2001, Nr. 79-2753; 2002, Nr. 53-2085; 2003, Nr. 45-2021; 2005, Nr. 83-3041.
16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. lapkričio 20 d. nutarimas Nr. 1377 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės vertybinių popierių išleidimo tarptautinėse finansų rinkose, kitų įsipareigojamųjų skolos dokumentų pasirašymo ir užsienio paskolų ėmimo tvarkos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2001, Nr. 98-3491; 2004, Nr. 52-1720; 2005, Nr. 29-982; 2006, Nr. 29-982.
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. sausio 13 d. nutarimas Nr. 29 „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės skolinimosi“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 9-232.
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 26 d. nutarimas Nr. 345 „Dėl savivaldybių skolinimosi taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 47-1557; 2005. Nr. 116-4203.
19. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. birželio 5 d. nutarimas Nr. 602 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės vidutinės trukmės skolinimosi politikos krypties aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 70-2533; 2005, Nr. 133-4794.
20. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. kovo 30 d. nutarimas Nr. 314 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 metų veiklos ataskaitos pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 37-1316.
21. Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. liepos 18 d. nutarimas Nr. X-767 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ // Valstybės žinios. 2006, Nr.80-3143.
22. Lietuvos Respublikos Vyriausybės kontrolės išvada Nr. S-(60-1.9)1620 Lietuvos Respublikos Seimui „Dėl Lietuvos Respublikos 2005 metų valstybės skolos ataskaitų“.

23. Finansų ministro 2004 m. gegužės 21d. įsakymas Nr. 1K-189 „Dėl valstybės skolos apskaičiavimo taisyklių patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2004, Nr.82-2972.
24. Finansų ministro 2004 m. gruodžio 20d. įsakymas Nr. 1K-398 „Dėl valstybės garantijų kreditoriams vykdymo (apmokėjimo) taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 185-6861; 2006 Nr. 72-2723 ; 2006, Nr. 81-3234.

2. Specialioji literatūra:

25. Balčiūnas N., Banelienė R. ir kt. Valstybės skola: teoriniai pagrindai ir skolinimosi rizika. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2002.
26. Buckūnienė O., Meidūnas V., Puzinauskas P. Lietuvos finansų sistema. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
27. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
28. Levišauskaitė K., Rūškys G. Valstybės finansai. Kaunas: Vytauto didžiojo universiteto leidykla, 2003.
29. Lietuvos Respublikos valstybės skola. Informacinis leidinys. Vilnius: Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2005.
30. Meidūnas V., Puzinauskas P. Finansai. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
31. Mockevičius R. Lietuvos Respublikos įstatymuose vartojamų sąvokų žodynas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2000.
32. Štuopytė Ž. Valstybės skolinimosi poveikio verslo aplinkai prognozavimas. Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2004.
33. Štuopytė Ž. Valstybės skolos struktūra ir valstybės skolinimosi įtaka Lietuvos ekonomikai: daktaro dis. soc. mokslai: ekonomika/KTU.-K., 2001.
34. Tarptautinių žodžių žodynas. Trečias leidimas. Vilnius: Alma litera, 2004.
35. Tidikis R. Socialinių mokslų ir tyrimų metodologija. Vilnius: LTU, 2003.
36. Vainienė R. Ekonomikos terminų žodynas. Vilnius: Tyto Alba, 2005.
37. Vaišvila A. Teisės teorija. Antrasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2004.
38. Central Government dept. – Paris OECD, 2001.
39. Elgar E. Local Public Finance in Europe. Balancing the Budget and Controlling Debt. Cheltenham, UK – Northampton, MA, USA, 2002.
40. Guidelines for public debt management: accompanying document and selected cases studies. Prepared by the Staffs of the International Monetary Fund and the World Bank. Washington DC. USA, 2003.

41. Грачева Е.Ю. Проблемы правового регулирования государственного финансового контроля. Москва: Юриспруденция, 2000.
42. Никитина А.М. Вбджетное право (второе издание). Москва: Закон и право, 2001.
43. Родионова В.М., Шлейников В.И. Финансовый контроль. Москва: ИД ФБК – ПРЕСС, 2002.
44. Сергеева Л.И. Финансы и кредит субъектов Российской Федерации. Калининград: Балтийский институт экономики и финансов, 1999.
45. Степашин С.В., Столяров И.С., Шохин С.О., Жуков. В.А. Государственный финансовый контроль. Москва: Питер, 2004.
46. Тосунян Г.А., Викулин А.Ю. Финансовое право. Конспекты лекций и схемы. Москва: Дело, 2001.
47. Химичева Н.И. Финансовое право (второе издание). Москва: Юрист, 2001.

3. Duomenys iš interneto svetainių:

48. Švedijos nacionalinis skolos biuras, <http://www.rgk.se/english.htm>, prisijungimo laikas: 2006-11-16.
49. Jungtinės Karalystės skolos valdymo biuras, http://www.dmo.gov.uk/reportView.aspx?rptCode=D4A&rptName=7376646&reportpage=national_debt, prisijungimo laikas: 2006-11-16.
50. Lietuvos Respublikos finansų ministerija, www.finmin.lt, prisijungimo laikas: 2006-11-28.
51. Lietuvos respublikos Seimas, www.lrs.lt, prisijungimo laikas: 2006-10-29.
52. Lietuvos bankas, www.lb.lt, prisijungimo laikas: 2006-11-10.
53. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, www.vkontrolė.lt, prisijungimo laikas: 2006-11-10.
54. Lietuvos banko 2005 metų ataskaita, <http://www.lb.lt/lt/leidiniai/ataskaitos/ataskaita2005.pdf>, prisijungimo laikas: 2006-11-10.
55. UAB „Investicijų ir verslo garantijos“, www.invega.lt, prisijungimo laikas: 2006-11-17.

Lietuvos valstybės skolos priežiūros mechanizmas

Pagrindinės sąvokos: kontrolė, priežiūra, valdymas, valstybinis kreditas, valstybės skola, centrinės valdžios skola, užsienio kreditoriai, vidaus kreditoriai, valstybės garantija, skolinimasis valstybės vardu, valstybės skolos valdymas.

Santraukoje pateikiama apibendrinta magistro baigiamojo darbo esmė. Trumpai pateikiami pagrindiniai kiekvienos dalies aspektai. Aprašoma darbo struktūra.

SANTRAUKA

Tema pasirinkta todėl, kad ji nėra iki šiol plačiai nagrinėta. Valstybės skola yra vienas iš svarbiausių valstybės ekonominio gyvenimo dalių, todėl būtina tą skolą tinkamai prižiūrėti. Darbe priežiūra siejama su valdymu. Valstybės skolos valdymas patikėtas Finansų ministerijai. Ji turi daugiausia įgaliojimų. Tačiau nereikia užmiršti ir Seimo bei Vyriausybės. Kiekvienais metais skolos valdytojų ataskaitą įvertina ir Valstybės kontrolė.

Valstybės skolinimasis prasideda nuo imamo kredito. Kreditas virsta valstybės skola. Darbe pateiktos valstybinio kredito bei valstybės skolos teorijos, išnagrinėta kiekviena valstybės skolinimosi rūšis, jos ypatumai bei teisinis reglamentavimas, skolos gražinimas, sankcijos už pavėluotą ar negražintą skolą. Buvo remiamasi ir lietuvių, ir užsienio autorių darbais, įstatymais, Vyriausybės nutarimais, finansų ministro įsakymais bei kitais teisės aktais.

Darbe pateikta ir užsienio valstybių skolos valdymo praktika. Išnagrinėta ir apibendrinta užsienio valstybių praktika bei atskirų ES valstybių skolos valdymo patirtis. Remiantis skolos valdymo teorija rekomenduojama, kaip efektyviai valdyti skolą. Pateikiami Švedijos ir Jungtinės Karalystės skolos valdymo modeliai, kurie skiriasi nuo Lietuvos modelio, taigi galima palyginti, kuris modelis efektyvesnis.

Pateikta ir Lietuvos Respublikos 2005 m. bei 2006 m. (iki spalio 31 d.) valstybės skolos statistika. Remtasi oficialiais Finansų ministerijos duomenimis.

Darbą sudaro trys skyriai, kuriose gvildenami įvade kelti uždaviniai. Kiekvieno skyriaus pabaigoje pateikiami apibendrinimai, o viso darbo pabaigoje – išvados bei pasiūlymai.

The Mechanism of Supervising the State Debt of Lithuania

Main terms: control, supervision, management, State credit, State debt, Central Governance debt, foreign creditors, internal creditors, State guarantee, government loan, management of the State debt.

A generalized matter of the final master's work has been presented in the summary. Main aspects of each part have been briefly presented. The structure of the work has been also described.

SUMMARY

This subject has been chosen because it has not been widely explored before. The State debt is one of the most important elements in the State's economic life cycle and therefore it is necessary to supervise it properly. Supervision will be linked to the management in the work. State debt management is a function of the Ministry of Finance which has the main mandate. However, the Seimas (Parliament) and the Government should not be forgotten. Furthermore, every year the State Control evaluates debt managers' report.

State loan begins from the acquisition of the credit. Credit becomes the state debt. Presented theories include State credit and State debt, every kind of the State loan, its peculiarities and legal regulation, debt redemption and sanctions in case of late payments or unredeemed debt. It has been based on the works of both Lithuanian and foreign authors, laws, Government Resolutions, Minister of Finance orders and other legal acts.

Foreign countries' debt management practice has also been presented in the work. Summarized foreign countries' practice and particular EU Member States experience of the debt management have been explored. Debt management theory offers recommendations which would allow debt to be managed effectively. Sweden and the United Kingdom with different from Lithuanian debt management model were chosen as a comparison for the more effective model.

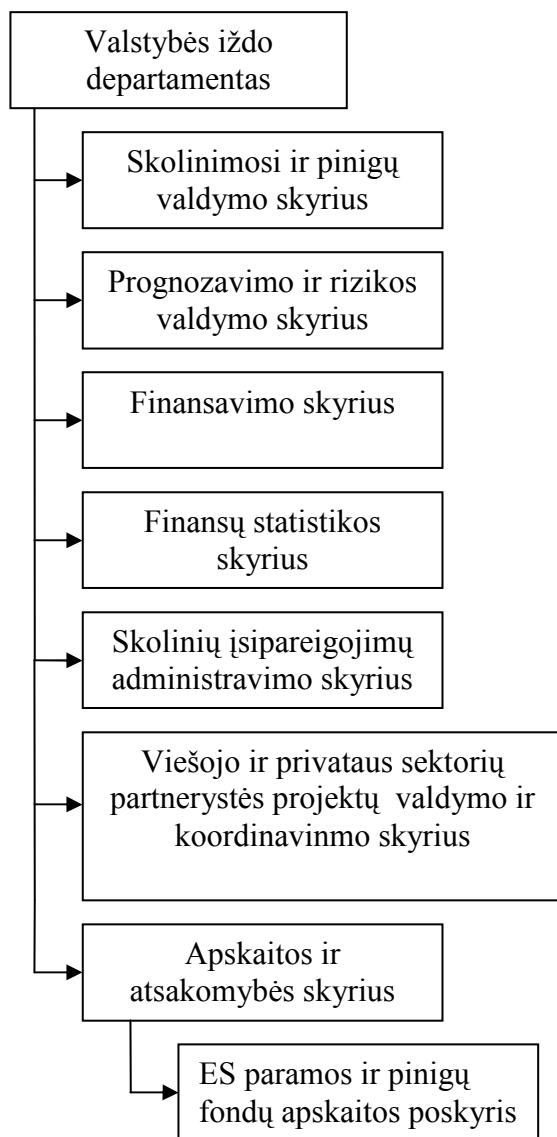
Based on the data from the Ministry of Finance, presented are State debt statistics for the Republic of Lithuania for the years 2005 and 2006 until October 31.

This work consists of the three parts where tasks of the introduction have been resolved. There are summations at the end of the each section; conclusions and proposals are presented at the end of the whole work.

PRIEDAI

1 priedas

Finansų ministerijos Valstybės išdo departamento struktūra

Lietuvos kredito reitingų raida

Reitingo suteikimo data	Ilgalaikėms paskoloms / perspektyva		Trumpalaikėms paskoloms	
	Užsienio valiuta	Nacionaline valiuta	Užsienio valiuta	Nacionaline valiuta
	Moody's			
2006 09	A2 / neutr.	A2	P-1	
2003 12	A3 / teig.	A3	P-2	-
2003 03	Baa1 / teig.	Baa1	-	-
2002 11	Baa1 / neutr.	Baa1	-	-
2002 02	Ba1 / teig.	Baa1	-	-
2000 02	Ba1 / neutr.	Baa1	-	-
1999 02	Ba1 / neutr.	Baa1	-	-
1997 12	Ba1 / neutr.	-	-	-
1996 09	Ba2 / neutr.	-	-	-
	Standard & Poor's			
2006 05	A / neutr.	A	A-1	A-1
2005 12	A / teig.	A	A-1	A-1
2005 02	A- / teig.	A-	A-2	A-2
2004 02	A- / neutr.	A-	A-2	A-2
2003 07	BBB+ / teig.	A-	A-2	A-2
2003 02	BBB+ / neutr.	A-	A-2	A-2
2002 04	BBB / neutr.	BBB+	A-3	A-2
2001 07	BBB- / neutr.	BBB+	A-3	A-2
2000 10	BBB- / neutr.	BBB+	A-3	A-2
2000 04	BBB- / neutr.	BBB+	A-3	A-2
1998 10	BBB- / neutr.	BBB+	A-3	A-2
1997 06	BBB- / neutr.	BBB+	-	-
	Fitch Ratings			
2006 10	A / neutr.	A+	F1	-
2005 02	A- / teig.	A	F2	-
2004 07	A- / teig.	A	F2	-
2004 01	BBB+ / teig.	A	F2	-
2003 11	BBB / teig.	A-	F3	-
2002 12	BBB / neutr.	A-	F3	-
2002 02	BBB- / teig.	BBB+	F3	-
2001 05	BBB- / neutr.	BBB+	F3	-
2000 03	BB+ / neutr.	BBB+	B	-
1999 02	BB+ / neutr.	BBB+	B	-
1998 02	BB+ / neutr.	BBB+	-	-
1997 01	BB+ / neutr.	BBB+	-	-

Lentelės žymėjimai

Teigiama – teig.

Neigiama – neig.

Neutralu – neutr.

Ilgalaikio skolinimosi reitingai

Moody's	S&P	Fitch Ratings	Apibūdinimas
Aaa	AAA	AAA	Aukščiausias saugumo lygis
Aa1	AA+	AA+	Aukštas saugumo lygis
Aa2	AA	AA	
Aa3	AA-	AA-	
A1	A+	A+	Aukštesnis investicinis reitingas
A2	A	A	
A3	A-	A-	
Baa1	BBB+	BBB+	Žemesnis investicinis reitingas
Baa2	BBB	BBB	
Baa3	BBB-	BBB-	
Ba1	BB+	BB+	Neinvesticinis (spekuliacinis) reitingas
Ba2	BB	BB	
Ba3	BB-	BB-	
B1	B+	B+	Labai spekuliacinis reitingas
B2	B	B	
B3	B-	B-	
Caa1	CCC+	CCC	Bloga būklė
Caa2	CCC	-	
Caa3	CCC-	-	
Ca	CC	CC	Ypač spekuliacinis reitingas
C	C	C	Galimas įsipareigojimų nevykdymas
-	-	DDD	Įsipareigojimų nevykdymas
-	-	DD	
-	D	D	

VALSTYBĖS INVESTICIJŲ 2006–2008 METŲ PROGRAMA (pagal investavimo sritis)

Lietuvos Respublikos valstybės remiamų programų investicijų projektams įgyvendinti 2006–2008 metams planuojamos šios Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto, Privatizavimo fondo lėšos ir paskolos, gaunamos valstybės vardu ir su valstybės garantija (tūkst. Lt):							
Sritis	2006 metams iš viso	iš jų:				2007 metams iš viso	2008 metams iš viso
		valstybės biudžetas	Privatizavimo fondas	valstybės vardu gaunamos paskolos	paskolos, gaunamos su valstybės garantija		
Valstybės valdymas	152056	141427	10629	0	0	120160	110830
Krašto apsauga	300907	296536	4371	0	0	282700	283000
Viešoji tvarka	63244	63244	0	0	0	64850	65000
Švietimas	317410	297110	0	20300	0	310000	312500
Sveikatos apsauga	191284	183220	0	8064	0	189000	195500
Socialinė apsauga	62807	57807	0	5000	0	68200	70600
Aplinkos apsauga	472999	425433	0	47566	0	499570	529010
Kultūra	107123	107123	0	0	0	106300	111400
Energetika	1583	1583	0	0	0	2790	3000
Žemės ūkis	78352	78352	0	0	0	81500	82000
Visuomenės apsauga	65185	65185	0	0	0	83600	88130
Transportas ir ryšiai	686450	666818	0	0	19632	504545	700420
Kita veikla	75004	75004	0	0	0	68000	70300
Iš viso	2574404	2458842	15000	80930	19632	2381215	2621690
iš jų informacinėms technologijoms	153187	151012	2.175	0	0	138336	128432

